

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1871.

(TRETTONDE ÅRGÅNGEN.)

3:e häft.

Innehåll:

	Sid.
16. Den nya sociala romanen i Tyskland, betraktad som nationalstämningens upphof och uttryck. Af <i>Edmund Gammal</i>	129.
17. Trenne af Amerikas ledande qvinnor. II. Af <i>Esselde</i>	148.
18. En bok för mödrar. Af <i>Reader</i>	152.
19. Vid vägskiftet. Af förf. till <i>Agnes Tell</i>	159.
20. Oppen Talan	177.
21. Nytt på vår bokhylla	179.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

16. Den nya sociala romanen i Tyskland, betraktad som nationalstämningens upphof och uttryck.

Debet och Kredit (Soll und Haben), af G. Freytag.

Unüberwindlichen Mächte, von H. Grimm.

Durch Leid zum Licht, von E. Rudorff.

Slägga och Städ (Ambos und Hammer), af F. Spielhagen.

De tilldragelser, som i våra dagar tima på den stora världsteatern, äro egnade att fästa Europas blickar med mer än vanlig uppmärksamhet vid det tyska folket, hvilket under senaste tiden i så rikt mått ådragit sig både beundran, ovilja och fruktan: beundran för den enighet, sammanhållning och kraft, det onekligen ådagalagt på krigets blodiga bana; ovilja för det sätt, hvarpå kraften esomoftast blifvit använd, samt grannars fruktan för att en gång sjelfva blifva öfverväldigade af denna kraft, som stundom tyckes hafva förlorat känslan af rättvisa och måtta. Den naturliga ovilja, som Tysklands öfvermod väckt hos närboende folk, har dock ej hindrat dessa från att noga studera sin fruktade grannes militäriska organisation, för att kunna inom egna landamären införa ett försvarssystem, som visat sig så mäktigt i sina verkningar. Orsaken till Tysklands framgångar torde dock ej ligga blott i den förträffliga organisationen af dess härskaror, utan säkert i lika hög grad i den ande, som lifvar dess väl disciplinerade trupper. Att spåra ursprunget till denna ande och dermed ock en bland grundorsakerna till Tysklands nuvarande politiska makt, synes därför vara en af nutidens viktigaste uppgifter. Ett sådant sökande har också redan börjat på olika områden, försvarsväsendets, skolväsendets m. fl. Här vilja vi upptaga det samma på ett af den stora allmänheten mera älskadt och bevandradt fält: *romanlitteraturens*.

Mången skall kanske misstroget småle åt den tanken, att äfven diktens trollspö varit en bland de mäktiga häfstänger, hvilka upphöjt det lilla Preussen till rang och värdighet af kejsaredöme. En sådan företeelse vore dock ingenting oerhördt, ty dikten är på en gång både ursprung och afkomling, både moder och barn, i förhållande till folkanden. Om man inom skönlitteratur och bildande konst, hos diktare och konstnärer af i öfrigt helt skiljaktigt skaplynn, återfinner en och

samma grundtanke, och det sedan visar sig, att denna tanke är densamma, som i folkets handlingslif yttrar sig som mest förherrskande, så torde man tryggt kunna antaga, att den utgör en af de verksammaste andliga drifkrafterna inom nationen. Så är nu förhållandet i Tyskland; öfverallt inom dikt och verklighet, i konst som i politik, möter man en och samma grundidé: *Kraften, såsom vilkor för all mänsklig storhet*. Vill man öfvertyga sig härom, behöfver man blott göra en vandring bland Berlins offentliga monumenter, eller kasta en granskande blick på den senare tyska romanlitteraturen. Går man "Unter den Linden" fram till Berlins praktplats, ser man först Fredrik II, från sin stridshäst nedskådande på de honom omgifvande här-förarne; sedan komma hjeltarna från befrielsekriget; och, anländ till slottsbyggnaden, möter man en serie af storartade bilder, framställande segrens gudinna, som i krigets konst undervisar gossen, ynglingen och mannen, och slutligen står färdig att lyfta vingen för att på sin starka arm bortföra den fallne hjälten från valplatsen till Valhall. Från denna mönstring af krigets bilder vänder man sig först till det stora kungliga slottet till höger. Framför dess façade stå de båda Dioscurerna, betvingande med sin jättekraft tvänne vilda hästar. Beger man sig derifrån till konstens helgedom, beredd att låta sig tjasas af skönheten och behagen, så — hvad möter? — jo, åter en symbol af kraften, den råa fysiska kraften äfven i skönhetens form. Sjelfva qvinnan, ljufhetens och fridens representant, har under inflytande af denna kraftdyrkan blifvit amazon, och med beslutsam blick och lyftad arm är hon färdig att stöta spjutet i nacken på pantern, som huggit sig fast i bringan på hennes modiga springare. Som motbild på andra sidan ser man en yngling, också han med lansens lyftad mot vildmarkens odjur.

Om man sedan, trött af denna vandring, söker hvila i sitt soffhörn och uppslår en Freytags, en Grimms, en Rudorffs eller en Spielhagens romaner, återfinner man hos dem alla samma grundidé som den, hvilken Rauch, Kiss eller Wolf mejslat i marmorn eller gjutit i bronzen. Ifrågavarande romaner skildra alla en eller flere unge män, som ej blott genom rika själs gåfvor, utan i första rummet genom en jernhård viljekraft, kämpa sig fram från en låg och vanmäktig samhällsställning till intelligensens, rikedomens och maktens höjder. Och författarne inskränka sig ej till att låta dessa lifligt och sannt skildrade fakta sjelfva bibringa läsaren den öfvertygelsen att:

"Nur der Starke wird das Schicksal zwingen
 Wenn der Schwächling untersinkt;"
 eller:

"Nur dem Ernst, den keine Mühe bleichet
 Rauscht der Wahrheit tief versteckter Born;"
 utan de bibringa läsaren denna sin åsigt i rena verba och försäkra, att äfven de rikaste själs gåfvor blifva ofruktbara, om de ej odlas med kraft och allvar. Dylika andliga stålbad måste stärka. De hafva ingifvit det grubblande, "ins Blaue" sväfvande, germaniska folklynnet något af den forna romerska kraften, och bidragit att lyfta Tyskland till en förut aldrig anad politisk storhet.

Den lefvande motsvarigheten till denna i marmor och bronz, i sång och saga ständigt framträdande kraftdyrkan återfinner man i Preussens historia under form än af ett beundransvärdt inre utvecklingsarbete, än af en omätlig eröfringslystnad, och ursprunget till densamma finner man i beskaffenheten af den uppfostran, som nationen under sjuttonde och adertonde seklen mottog af sina kraftfulla regenter, "der grosse Kurfürst", den barske Fredrik Wilhelm och slutligen af Fredrik II, denne samvetslöse anhängare af "Kultus des Genius und der Kraft".

Grundsatsen, att ett med öfverlägsna fysiska och intellektuella krafter begäfvadt folk eger rätt att underkufva sin svagare granne eller utestänga honom från de fördelar, som äro vilkor för hans nationela tillvaro och utveckling, och påståendet, att dylika handlingar just ingå i Försynens visa verldsregering, som undanrödjer ett sämre för att bereda rum åt ett bättre, — dessa grundsatser har man ofta hört förfäktade såväl i tal som skrift, såväl i lärda som populära uppsatser. Sålänge desammas följder — härjning och utrotning — drabbade blott de vilda indianerna, de öfversvämmande Kineserna eller andra lägre menniskoracer, rönte de föga motstånd. Dylika läror kunna dock ej ostraffadt hyllas af kristna samhällen, och straffet har kommit öfver Europa i en form, som väl ingen tillförene kunnat ana. Väl gaf Danmarks öde en vink, om hvad man hade att frukta, och det stora Tysklands beteende mot denna lilla stat, dess orättfärdiga annexion af danskt område, dess trolösa vägran att uppfylla Pragerfredens femte artikel och slutligen de lärda sofismer, genom hvilka det äflades att försvara dylika dåd, allt detta gaf till känna, att våld, ej lag blifvit herrskare inom det stora europeiska statssystemet. Men ingen hade väl dock

kunnat föreställa sig att tyske lärde skulle åtaga sig att försvara Frankrikes utplundring, eller att hela franska folket skulle af vissa partier inom Tyskland förklaras så sjunket i moraliskt och socialt hänseende, att dess inflytande borde för mensklighetens bästa så vidt möjligt tillintetgöras! Det var dock ingenting annat än den gamla välkända satsen, ehuru denna gång riktad mot Europas forna älsklingsfolk och åtföljd af utpressningar och blodsdåd. Nu äntligen vaknar den slumrande rättskänslan, och man ropar ve öfver den skoningslöse segraren och hans förkastliga lära, utan att dock dermed i minsta mån kunna rubba en Bismarcks planer, eller försvaga intrycket af det valspråk, man tillskrifver honom, och hvari den tyska kraftdyrkan drifvits till sin spets: "*Styrka är rätt.*"

Hos de författare, med hvilka vi här skola sysselsätta oss, uppträder dock ej nationens älsklingsidé under denna urartade form. Endast i Freytags argumentation för det tyska inflytandet i Polen, samt i hans alltför mörka skildring af den mosaiska bekännelsens anhängare, märker man ett närmande dertill. Den kraftdyrkan, som utgör det samfälda grunddraget i dessa fyra romaner, egnas aldrig de förstörande utan de skapande, de välgörande krafterna — kraften, ej i krigets, utan i den fredliga utvecklingens tjänst.

Äfven i andra afseenden framträder en anmärkningsvärd öfverensstämmelse mellan ifrågavarande fyra författare, hänvisande på en motsvarande riktning hos folkanden. Dit hör den djupa aktningen för all gagnande verksamhet. Det är icke blott genom rika själs gåfvor och en på höga föremål riktad, jernhård viljekraft, utan snarare genom simpelt ihållande arbete, som romanernas hjeltar gradvis utveckla sina egenskaper och bringa sig till samhällets höjder. Dessa skildringar äro lofsånger, uppstämnda till arbetets ära, apoteoser öfver individens flit och skicklighet. Sjelfva det förhållandet, att tvänne bland hjeltarna tillhöra köpmansståndet, att den tredje är mekanikus, och att den fjerde gör allvarliga ansträngningar för att kunna beträda en bana af praktisk verksamhet, allt bevisar denna riktning; likaså sjelfva titeln på Freytags arbete: "*Debet och Kredit*", samt dess motto: "*Der Roman soll das deutsche Volk da suchen, wo es in seiner Tüchtigkeit zu finden ist, nämlich bei seiner Arbeit*" *).

*) Tyska folket skall söka ämnen för sin roman der, hvarest det utvecklar sina största egenskaper, nämligen vid sitt arbete.

Sistnämnda verk, samt Rudorffs "*Durch Leid zum Licht*", röra sig förnämligast inom stora köpmanshus och framställa penninge-aristokratién inom hemmet och kontoret. Det fordras författarnes hela entusiasm och all deras talent, för att göra det sistnämnda föremålet passande för en konstnärlig behandling; — imellertid lyckas de fullkomligt att göra berättelsen underhållande. I Spielhagens roman tillbringar man ej få stunder vid ritbyrån eller i maskinverkstaden, och författaren slutar sin berättelse med orden: "kom, låtom oss gå till vårt arbete!"

Mer än ett halft sekels utveckling ligger mellan nutidens realistiska nyttighets-princip och den reaktion mot 1800-talets sens commun- och nyttighets-filosofi, som uttalar sig i Schillers ord:

"Adel ist auch in der sittlichen Welt. Gemeine Naturen

Zahlen mit dem was sie thun, edle mit dem was sie sind."

och i uttrycket:

"Fliehet aus dem engen dumpfen Leben

In des Ideales Reich."

Mätte den realistiska åsigt, som inom ifrågavarande arbeten gjort sig på ett både till innehåll och form berättigadt sätt gällande, ej gå till en ytterlighet, som framkallar andra sidans förlamande, hyperidealiska öfverdrift!

Såsom följd af denna hos ifrågavarande författare skarpt uttalade aktning för den arbetande och arbetsduglige individen, framstår helt naturligt en djup ovilja mot alla anspråk på företräde, som ej äro grundade på personlig öfverlägsenhet eller förtjenst, utan blott på börd eller tillfällig samhällsställning, och skarp opposition uttalas mot den, som det tycks, inrotade fördomen, att arbete förnedrar den högborne. Alla dessa romaner lemna exempel på högfärdiga, prålsjuka, lata, lättsinniga, okunniga och öfvermodiga adelsmän, som genom förakt för arbete samt genom personlig oduglighet låta mynt och makt halka sig ur händerna, för att, enligt gifna naturlagar, samlas hos den sparsamme, arbetssamme, omtänksamme, kunnige och kloke arbetaren. Och äfven i detta fall nöja sig författarne ej med att låta berättelsens gång inskräpa "sens moralen", utan de säga rent ut, att bördsaristokratiens tid är förbi och måste gifva plats åt arbetets. Af dessa skildringar får man äfven en aning om, huru starka de bålverk ännu måtte vara, som beskydda adelsinstitutionen i Tyskland, hvilket stöd den måtte

ega i rikedom, makt och folkfördomar. Men man får ock lära känna kraften hos de makter, som söka bekämpa henne. Hur skarpt denna opinionsvind blåser, kan bland annat synas i vissa tyska granskares klander af Freytags arbete såsom alltför partiskt för aristokratien, då deremot en sansad läsare måste beundra författarens opartiskhet; skall någon lutning på rättvisans vågbalans kunna upptäckas, så torde den snarare befinnas vara till medelklassens förmån än till adelns.

Då man besinnar den stora spridningen af kommunistiska och socialistiska idéer inom den egentliga arbetare-befolkningen i Tyskland, samt alla de mer eller mindre utförbara planer till förbättrande af de arbetande klassernas ställning, som bringats å bana både bland arbetsgifvare och arbetstagare, så inser man lätt att, äfven i detta fall, ett nära samband finnes mellan allmänhetens önsknings och sträfvanden och romanförfattarnes skildringar, och att dessa just behandla en bland samhällets lifsfrågor. De kunna anses som språkrör för den berättigade känsla af egen vikt, rätt och värde, som jäser och sjuder i grundlagren af det moderna samhället, och som, blandad med sprängsatserna af njutningslystnad och afund, hotar att med vulkanisk kraft kullstörta det bestående. Man inser lätt, att inom ett samhälle, der adelsinstitutionen ännu tyckes utöfva ett så inskränkande och tyngande välde som i Tyskland, utan att mildras genom det välgörande och värdiga sätt, hvarpå den handhafves t. ex. i England, skola idéerna om jemnlighet och arbetsskyldighet stegra beundran för nyttigt arbete till ett slags dyrkan, på samma gång som oviljan mot samhällets drönare, klädda i den rike mannens purpur och hvilande vid hans kräsliga bord, stegras till hat och förakt. Det är eget att iakttaga, hur denna känsla i Spielhagens roman öfverflyttas från bördsaristokratien, hvars makt förklaras bruten, på penninge-aristokratien, hvilken der förnämligast anklagas för sjelfvisk njutning af ärfda eller tillkämpade förmåner. Adeln, säger författaren, voro de forna herrarna af släggan, som utan misskund hamrade på folket — det arma städet; — men nu är deras välde slut, och släggan lyftes med samma hänsynslöshet af penningemännens hårda hand.

Hos ingen bland de öfrige författarne är yrkandet på ett allas arbete för alla så klart uttaladt som hos Spielhagen, och en skickligare sakförare kan svårligen finnas för denna idé, som, sedd från den fria moraliska och religiösa ståndpunkten är så

sann, men som påtrugad samhället genom en tvingande lag, är så falsk och olycksbringande. Författaren glöder af medkänsla för sina fattiga, olyckliga likar, och af hat till deras förtryckare; och med dessa passioner förenar han fantasiens skapande kraft och snillet lif. Då hans skildringar sålunda ega både hjertats och hufvudets, både känslans och fantasiens vältalighet, måste de göra ett gripande intryck. Skada är, att den ifrige reformvännen ej inom det praktiska lifvet lyckats angifva ett sätt, som gör "stället" umbärligt; och än större skada, att han ej ser eller ej vill se, att orsaken, hvarför så mången känner sig olycklig såsom "städ", är just afskyn för arbetet, det lofsjungna arbetet, eller ock laster, hvilka förr eller senare skulle bringat både den rike och den fattige, både "männen af släggan" och "männen af stället" i förderf. Vid den närmare granskningen af Spielhagens roman återkomma vi till samma ämne.

Ännu ett annat drag hafva våra fyra författare gemensamt i den hyllning, de egna redbarheten och pålitligheten i lifvets alla förhållanden. Det är icke genom kraft, ihärdighet och flit, allena, som författarne låta sina hjeltar vinna ära och välstånd, utan de framhålla alltid att äfven dessa egenskaper skulle vara fruktlösa, om de ej understöddes af omutlig ärlighet. Det är i synnerhet Freytag, som visar den rent praktiska nyttan af ett rättskaffens tänkesätt, det nära sambandet mellan redlighet och framgång. Vid en skål, som utbringas för ledaren af det stora handelshus, der skådeplatsen för Freytags roman är förlagd, berömmes hans kontor såsom en plats, "der *arbetet* är en glädje, och der *hedern* fäst sina bopålar." Rudorff omfattar samma åsikter, fast han ej så skarpt betonar dem, och Spielhagen har i sin hjelte skildrat en natur, så fjerran från allt svek, så bottenärlig, att han stundom gäckas med sig sjelf för sin simpla rättframhet. Hos Grimm gör sig denna riktning ej så omedelbart gällande, ehuru äfven hos honom redlighet framstår som en kardinaldygd. Om äfven dessa skildringar motsvaras af en liknande riktning hos national-anden, så är det en naturnödvändighet, att Tyskland i materielt hänseende går en stor framtid till mötes.

Ett annat för dessa författare gemensamt drag är den naturtrohet, med hvilken deras skildringar äro utförda. Denna egenskap tillhör dock ej blott dem, utan karakteriserar på ett fördelaktigt sätt den nya tyska romanlitteraturen i allmänhet.

Hvarje uppmärksam läsare måste finna en påfallande skillnad mellan forna författares dimhöljda, fantastiska, känslösa och oklara bilder och de levande, verkliga, klart framträdande skapelser, som af nutidens storheter inom diktens värld frammanas. Under Tysklands litterära blomstringstid funnos visserligen representanter för den levande och klara diktningen, t. ex. den framtidsanande Lessing, den objektive Goethe, den idealiske och dock reale Schiller och de populära, sociala författarne Lafontaine och Kotzebue; men i synnerhet under och efter nyroman-tikens tid sagnades visserligen ej skäl att tala om tyskeri och svammel.

Kanske har vår tids realistiska tendens ej inom något lands litteratur utöfvat ett så välgörande inflytande som på Tysklands. Dess nuvarande författare framställa ej mer världen som i en trollspegel eller i ett mystiskt halfdunkel, eller blott i mänskensbelysning, som låter vissa föremål framstå i förtrollad glans, medan andra uppslukas af skuggan. Denna innneburna tendens att måla clair-obscur, som gjort tyskarna till oöfverträffliga skildrare af troll- och spökscener, sådana som i Bürgers "Leonore", der Erbkönig, Faust, Hoffmanns romaner och åtskilligt af Heine, denna tendens vet deras nya författare mästertligt att tygla. De gifva fritt lopp deråt blott när situationen det fordrar, hvarigenom det medfödda mästerskapet i genren framträder med så mycket större verkan. Vanligtvis flytta de oss dock midt in uti det verkliga lifvet. Man känner solstrålens värme och stormvindens köld, man ser trädet grönska i vårprakt eller fälla sina gulnade löf, man hör levande människor tala kärlekens eller hatets språk; med ett ord, allt lefver, rör sig och andas.

Hvad särskildt våra ifrågavarande fyra författare beträffar, så ser man tydligt, att deras teckningar framställa personer och förhållanden, tagna ur det verkliga lifvet, men ej återgifna med den fotografiska trohet, som låter hvarje föremålets kontur framstå med samma tydlighet, utan med den äkta konstnärens trohet, hvilken vet att framhäfva det väsentliga med underordnande af det obetydliga eller tillfälliga. Läsaren kan ej undgå att märka det författarne lifvats af begäret att genom sina skildringar inverka på det omgifvande samhället, att bringa sundare sociala begrepp. Freytag i sin tillegnan af Debet och Kredit anför såsom skaldens pligt att i misströstans ögonblick upprätthålla modet hos sina landsmän genom att fram-

hålla den lifskraft, som rör sig inom nationen. Men denna tendentiösa riktning tillåter sig nästan aldrig osanna teckningar för inskräpandet af sina satser, och ej heller sjunker den ned från det konstnärliga föredragets ståndpunkt till den praktiske föreläsarens. Spielhagen är den ende bland dem, som man möjligen skulle kunna förebrå att af sin glödande känsla ibland förledas att framställa osannolika händelser och hålla tendensföredrag; men hans snille och värme försona läsaren snart med dessa brister.

Ännu ett för våra fyra skribenter likasom för tyskar i allmänhet gemensamt drag är oviljan mot polska nationen, en ovilja, som stundom gränsar till ett människofientligt förakt. Att Freytag ej lyckats alldeles frigöra sig från denna stämning, ha vi redan anmärkt, och hans skildringar af förhållandena vid en polsk egendom, öfverlemnad åt lättjan, odugligheten, opålitligheten och oordningen, skulle, om man får antaga den vara sann, ingifva läsaren ett lågt begrepp om hela den polska nationen. Rudorff låter sin hjelte aflägga ett högtidligt löfte att aldrig ingå i affärsförbindelser med någon polack. Spielhagen yttrar i detta hänseende ingen mening; måhända betraktar han från sin ståndpunkt hela det arma Polen som ett olyckligt "städ", på hvilket de omgifvande nationerna låta sina tunga släggor skoningslöst falla. Imellertid tyckas äfven i detta fall de romantiska skildringarna blott vara ett förmildradt uttryck af den rådande opinionen, som uttalar sig t. ex. i uttrycket "polnische Wirthschaft" såsom betecknande höjden af snusk och oordning.

Då man jämför den ovilja och det förakt, hvarmed polackarne betraktas af sina närmaste grannar, med den entusiasmin och det deltagande som deras olyckliga öde väcker hos andra nationer, erinras man lifligt om ett motsvarande förhållande i Norra Amerika, hvarest indianerna äro föremål för deltagande och ömhet i de östra staterna, men för hat och förakt i de vestra, de egentliga grannstaterna, som äro utsatta för följderna af deras mindre goda egenskaper.

Från denna allmänna karakteristik af de fyra författarnes gemensamma tendenser vända vi oss till en granskning af hvar och en bland dem särskildt såsom *tidsmålare*, *samhällsförbättrare* och *konstnär*.

Freytags roman, *Debet och Kredit*, utkom redan 1855, och är således förstlingen af de här nämnda. Kanske är detta ar-

bete äfven det mest realistiska och det som rör sig bland de mest hvardagliga personer och förhållanden. Men skildringen är icke desto mindre typisk. Kritiken i författarens hemland har gifvit honom vitsordet att vara den, som trognast återgifvit den tyska nationens skaplynne, i synnerhet inom medelklassen, hvars "Thun und Treiben" är främsta föremålet för hans skildring. Romanens hjelte, Anton Wolfarth, en ung man ur medelklassen, utan börd och förmögenhet, anträder sin första resa ut i världen och styr kosan till Berlin. Under vägen gör han händelsevis bekantskap med en fröken Leonora Rothsattel, en femtonårig ung dame, som intagen af ynglingens vackra utseende och behagliga väsen, inbjuder honom att bese sin faders slott och park i grannskapet. Med hjertat uppfyllt af Leonoras bild fortsätter Anton sedan sin resa och blir till följe af goda rekommendationsbref upptagen som kontorist i ett af hufvudstadens stora handelshus. Här följer nu en teckning af kontorspersonalen, af varulagren, kontorsbyrån, upplagsmagasinen, dagordningen m. fl. detaljer, hvilka prosaiska föremål fordra skaldens och konstnärens hela poetiska uppfattning, för att adlas till föremål för poetisk framställning. Men författaren lyckas! han, liksom Runeberg i Elgskyttarna eller Goethe i Herman und Dorothea, vet att upptäcka den sanna menskligheten under hvardagslivets omhölje och framhålla dess ideala drag.

Men låtom oss återvända till sjelfva berättelsen!

Bland sina kamrater på kontoret gjorde Anton bekantskap med en ung adelsman, vacker, qvick, godmodig, men obetänksam och öfverdådig. De unge männen fattade snart vänskap för hvarandra, och Finch, adelsmannen, förtrodde Anton sin kärlek för Susanna, den rike bankirens syster och husets värdinna. Till följe af sin nära vänskap med Finch blef Anton indragen i ett adligt kotteri, som allt emellanåt anställde dansöfningar i slutet sällskap. Den upptågsamme Finch hade nämligen låtit värdinnan i dessa samqväm förstå, att Anton skulle vara af adlig börd och son af en rik egendomsegare, och denne, som ej hade minsta aning om mystifikationen, bidrog genom sitt angenäma och intagande sätt att styrka vännens uppgifter. I denna umgängeskrets träffade Anton åter samman med Leonora, och ett ömsesidigt tycke började utveckla sig, då, genom en tillfällighet, sanna förhållandet med Antons börd och samhällsställning yppades, och han nödgades afstå från ett umgänge, som skänkt honom så mycket nöje. Imellertid hade Finch

genom denna och åtskilliga andra tillställningar ådragit sig sin principals missnöje, och Susanna, som ej kunde förblifva likgiltig vid den unge, älskvärde mannens hyllning, men som måste ogilla hans öfverdådiga väsen, önskade äfven hans aflägsnande. I ett samtal mellan syskonen, fullt af finesse och ömhet, varnar brodern sin syster för att låta sitt varma, trofasta hjerta växa fast vid den ombytliga Finch. Hon visar då denne ifrån sig, och ger honom med svidande hjerta och tårade ögon ett bestämdt nej, då han före afresan begär hennes hand.

Finch blir emellertid af Baron Rothsattel antagen till föreståndare på hans gods, som genom oordning och vårdslöshet råkat i lägervall; Anton åter får på sin principals vägnar åtskilligt att göra med baronens penninge-affärer. Under denna närmare beröring med den friherrliga familjen finner Anton, att alla dess medlemmar, hans älskade Leonora ej ens undantagen, voro mer eller mindre hängifna åt en vana vid nöjen, förströelser och beqvämlighet, ett förakt för nyttigt arbete samt ett öfverflöd, som illa öfverensstämde med deras nuvarande tillgångar. Denna närmare bekantskap tjenade blott att upptäcka för honom det svalg, som fanns mellan honom och Leonora, ej blott i fråga om samhällsställning utan äfven i känslor, vanor och grundsatser. Hans närmare bekantskap med Susanna, hvars milda, redbara och enkla väsen började fångsla honom, öppnade allt mer och mer hans ögon för Leonoras fåfånga, öfverdåd och praktlystnad; och ehuru han bländades af hennes skönhet och behag och kände sig fånglad af hennes ridderliga ädelhet och kraft, drogs dock hans hjerta allt närmare till Susanna.

Alldeles motsatsen inträffade med Finch. Född och uppfödd inom den aristokratiska klassen, delade han många bland dess fördomar, och hvad som stött Anton tillbaka, utöfvade helt naturligt en tilldragande verkan på Finch. I denna omgifning förbleknade Susannas milda, anspråkslösa bild i hans tankar, likt en "dissolving view;" Leonoras bländande och liffulla drag intogo dess plats, och snart kände sig dessa beslägtade väsen dragna till hvarandra med valfrändskapens hela makt.

Den strid mot medfödda fördomar och inrotade vanor, som Leonora och Finch måste utkämpa, är tecknad med mycket lif och sanning. Särskildt röjer författaren stort psykologiskt skarpsinne vid skildringen af den naturliga utveckling, under hvilken Finch så småningom förvandlas från en stolt, öfvermodig och obetänksam yngling till en sansad, aktningfull och

aktningsvärd man, som söker utbreda tysk odling och ordning på sitt stora gods i Polen. Samma förvandling undergår äfven Leonora i pröfningselden af fattigdom och familjesorger.

För att ej minska det intresse, hvarmed en blifvande läsare genomgår boken, afhålla vi oss från att berätta lösningen af hufvudpersonernas lefnadsgåta. Såsom ett för vår tid karakteristiskt drag vilja vi blott anföra, att författaren låter den milda, qvinliga Susanna, den rike köpmannens rika kompanjon, sjelf räcka sin hand åt Anton Wolfarth, den fattige kontoristen. Hur detta upptages, lemna vi åt läsaren att gissa.

Många bland bipersonerna i detta arbete äro mästerligt skildrade, och vissa uppträden af gripande verkan. Kanske skola dock åtskilliga partier förefalla svenska läsare något torra och affärsmessiga. Men att boken vunnit mycket bifall, kan man finna deraf, att den i sitt hemland inom få år utkom i femton, säger femton upplagor, en äfven i Tyskland exempellös framgång, samt att första upplagan af svenska öfversättningen är så utsåld, att den ej mer står att finna i bokhandeln.

Det är helt visst författarens hänförelse för de egenskaper, som utgöra grundvalen för menskliga samhällen, nämligen sanningskärlek, redlighet, ordning, flit, pålitlighet och kraft, som vid utförandet af detta verk befruktat hans snille och talent, och som gjort af hans realistiska målning ett fängslande konstverk.

Grimms "*Unüberwindlichen Mächte*" är bland ifrågavarande romaner den, som ger trognaste bilden af tyska samfundslifvet inom de högsta klasserna. Teckningen bär öfverallt prägeln af att vara utförd med en hög grad af oväld och sanningskärlek, sans och naturtrohet. Man erinras i detta hänseende ovilkorligen om Thackeray, men den tyske författaren är mer poetisk ehuru mindre qvick och satirisk, äfvensom hans skapelser mindre helgjutna. Då hos en och samma författare så många redbara egenskaper finnas förenade, måste man beklaga att vissa andra i detta hänseende viktiga gåfvor, t. ex. skapande fantasi, talent och uppfinningsgåfva ej i lika rikt mått fallit på hans lott. Hans roman i tre band saknar handlingens och intrigens intresse, då deremot de psykologiska skildringarna af olika stämningar, ingifna af känslan, af reflexionen, af yttre omständigheter, äro älsklingsämnen för hans studier och framställning. Denna roman hade troligen aldrig erhållit den spridning och

det bifall, han i Tyskland förvärfvat, om han ej behandlat dagens mest brännande frågor på det sociala och politiska området; och vi äro öfvertygade, att den ej inom vårt fädernesland skulle kunna förvärfva sig någon särdeles talrik läsekrets. Helt annat är förhållandet i Tyskland, der de sociala skilligheterna och den politiska sammansmältnings-processen utgöra lifsfrågorna för dagen. Der måste ett arbete, som med oväld, sanning och naturtrohet skildrar dessa förhållanden, gerna läsas, ja slukas, äfven om det ej göres smakligt genom den behagliga kryddan af en spännande intrig och omvexlande handling.

Hjelten, grefve Arthur, har af sin faders rikedomar och makt blott ärft tillräckligt för att kunna hyra ett par rum och kök i hufvudstaden och underhålla en gammal trotjenarinna till sin uppässning, samt en ridhäst till sin dagliga vederqvickelse, alldenstund han från dennes rygg kan se sina likar öfver axeln och drömma sig tillbaka till forna bättre dagar. Med sin slägt hade han brutit, emedan den unge, ädelsinnade mannen ej velat följa deras råd att medelst lagarnas kringgående bevara en del af sitt fädernearf. Nu stod han ensam i verlden, full af lefnadskraft och poetisk stämning, men utan sysselsättning och utan vilja att söka en gagnande verksamhet, emedan alla banor, han möjligen kunnat beträda, antingen fordrade ett strängare mer uthållande arbete, än han var mäktig af, eller ock illa anstodo hans aristokratiska vanor och samhällsställning. Så förslösar han på hästryggen, på tidningsklubben och på caféet år efter år af sin ungdom, tills han gör bekantskap med en skön, älskvärd och intelligent amerikanska, och samtidigt förnyar bekantskapen med en studiekamrat, en ung man af hög börd men ruinerad förmögenhet liksom Arthur, men som i stället för att med högdraget förakt se ned på sin arbetande och sträfsamma tid, sjelf med kraftig hand gripit tag i mekanismen och redan skaffat sig ett namn som skicklig läkare, ett namn, som dock ej erkännes af hans högvälborna slägt, från hvilken han genom detta beslut skiljt sig såsom med en öfverstiglig mur. Arthur fattas af en lidelsefull kärlek till den älskvärda, rika och bildade Emmy, men aristokratisk högfärd binder hans tunga, och en gång, då han — förut retad genom underrättelsen om att en högättad men fattig adelsman adopterat en rik judefamilj, mot vilkor att af densamma erhålla en hög lifränta — af sin vän uppmanas att förklara sig, innan Emmys mor med sin

dotter återvänder till Amerika, då utbryter han i föraktliga ord öfver krämaredottern och frågar, om vännen någonsin hört honom uttala minsta afsigt att sälja sitt högvälborna namn åt en vanbördig landstrykerska. Emmy, som Arthur ovetande åhört detta samtal, framträder nu, blek som en marmorstod, betraktar honom ett ögonblick, och går derpå, stödd vid vännens arm, mot dörren. Arthur stod slagen af ett slags förlamning. Samma natt lemnade mor och dotter Berlin, följda på afstånd af Arthur, som nu ej vågade tilltala dem, ej vågade uppträda såsom med dem bekant. Så följde han dem öfver hafvet till Amerika, i hvars nya förhållanden hans blick började klarna, och hans fördomar skingras. Hur sedermera förhållandena gestalta sig, vilja vi ej här berätta, blott att Arthur återvänder till sitt fädernesland som en verksam och gagnande samfundsmedlem.

Författarens bemödande att vara opartisk, sträcker sig ej blott till bedömandet af yttre förhållanden, utan äfven till sjelfva uppfattningen af olika själsanlag och karakterer. I den krets, som under vintersäsongen samlades hos de Amerikanska damerna, framstå tre olika typer af manliga karakterer. Erwin, Arthurs vän, är ett ideal, hos hvilken alla själssegenskaper motväga hvarandra och bilda ett älskvärdt och harmoniskt helt. Hans viljekraft, tankekraft och förnuftsskärpa mildras af hjertats godhet och känsla för den menliga naturens poetiska och sentimentala kraf, hvilka egenskaper sätta honom i stånd att fatta och älska den obetänksamme och känslige Arthur. Den unge, lärde doktorn, förnuftets representant, lefver deremot blott inom intelligensens verld, intresserar sig endast för vetenskapens upptäckter och värderar blott den jernhårda fliten, det skarpsinniga omdömet, det följdriktiga, förnuftsensliga handlingssättet. Mellan honom och Arthur uppstår snart ett spändt förhållande, och doktorn drager sig tillbaka från kretsen, emedan, som han säger till Erwin, han ej gitter se en flicka med Emmys själssegenskaper kasta bort sitt hjerta åt en man, så inbilsk, högfärdig, okunnig och oeffterättlig som Arthur. Och slutligen Arthur sjelf, känslans representant! Man märker klart författarens bemödande att göra rättvisa åt hans poetiska natur, och likväl undvika den romantiska skolans ensidighet att skildra "fantasiens martyrer" såsom hjeltar "sans peur et sans reproche." Dock förefaller det oss, som om Grimms uppfattning af denna karakter ej skulle blifva delad af de flesta läsare, utan att

dessa skola känna en med förakt blandad ovilja för denna natur utan sans och styrsel, en känsla mycket liknande den unge doktors. Man gripes af ovilja mot en person, som blott regeras af ögonblickets intryck, som ena gången ser saken på ett sätt, andra gången på ett motsatt, och båda gångerna handlar i enlighet med dessa motsatta intryck och således i öppen strid mot sig sjelf; som ena gången handlar sublimt, andra gången gement, tredje gången dårhusmessigt och fjerde gången ej handlar alls, utan oakadt alla sina stora egenskaper drifver bort sin tid på gatan och klubben. En dylik personlighet, ehuru sann, ehuru mästerligt tecknad, ehuru en varning för vår tid, är dock knappast ett för konsten passande ämne; och vi tro ej, att det lyckats författaren att genom denna skildring häfda känslans rätt gent emot förnuftet, allra minst i vårt rationalistiska tidehvarf. Kanske är också Arthurs bild ett bevis derpå, att författaren ej sjelf kommit "ins Reine" med sin åsigt om det normala förhållandet mellan känsla och förnuft, och, att han, retad af rationalismens ensidighet, slagit öfver till en motsatt ytterlighet och vill förfäktat ett känslans herravälde, som strider mot sunda psykologiska begrepp.

Ett annat drag af Grimms oväld är hans teckning af ultra demokraten, den tyske doktorn, som reser till Amerika för att der finna den fullständiga frihetens ideal, men som redan under ångbåtsfärden dit finner sina luftslott ramla, vid en framställning öfver amerikanska förhållanden, som meddelas honom af en ung, driftig amerikanare. Det på en gång opraktiska, dåraktiga och brottsliga i den tyska demagogens samhällslära framhålles klart.

Vi ha här ofvan sökt visa, hur författaren ger upptuktelser åt ensidigheterna och de moraliska lytena hos olika personligheter och riktningar. Han liknar i detta fall den engelske författaren Kingsley, som enligt sin öppet uttalade afsigt, dels i Hypatia dels i företalet till Yeast, tecknar forntid och nutid så, att läsaren måste fästa uppmärksamheten på de lyten och misslag, som vidlåda hans tid och söka inom sin krets förebygga desamma. Grimm uttalar aldrig denna afsigt, men man kan läsa den mellan raderna i hans bok. Likasom Kingsley förtröstar han oafåtligt på det godas slutliga seger, ehuru han icke framställer någon egentlig förnyelseplan, utan håller sig blott till den negativa sidan af saken, framläggande sjukdomens diagnos utan att föreskrifva läkemedlen.

Grimm är ifrig anhängare af Preussens annexions-politik, och en del af bokens tilldragelser försiggår under det Preussiskt-Österrikiska kriget 1866. Det är i synnerhet på ett ställe, som han ger en trogen bild af den entusiasm för Tysklands enhet, som vid denna tid genomträngde befolkningen och inverkade försonande äfven på innevånarne i de nyss annekterade småstaterna. Uppträdet tilldrog sig en natt straxt efter slaget vid Sadowa, i en landskyrka, som blifvit för tillfället inredd till lasarett. Skildringen är så poetisk och liflig, den har väckt så stort uppseende i Tyskland, och eger derjemte, såsom uttryck af politisk fanatism, så mycket intresse, att vi ej tveka att här införa densamma.

"Bland en mängd sårade från både österrikiska och preussiska sidan befunno sig grefve Arthur och hans forna rival, den unge lärde doktorn, hvilande sida vid sida. Den senares tillstånd var betänkligt, och en brännande feber jagade sömnen från hans ögonlock. Slutligen började han helt sakta tala till Arthur, som dervid påminte om, att det nu var tid att sofva.

"Det blir nog tid för mig att sofva", svarade den sjuke, och tillade sedan: "hvar blef ni sårad?"

"Vid Sadowa", svarade Arthur.

"Det blef jag också", ropade doktorn med höjd röst, "hvar stöd ni?"

"I centern! Jag fick två kartesch-salvor vid den stora kavalleri-choquen, som konungen anförde."

"Den passerade just förbi oss", utropade doktorn med eld, och hans röst återtog sin fulla klang. "Hörde ni inte hvilket skallande hurra, vi utstötte, då ni flögo förbi oss som blixten. Då var jag med! Det var sista gången jag gjort fullt bruk af mina lungor, och om det äfven skulle varit för allra sista gången, så skall jag dock underkasta mig utan knot, ty det var en dag full af ära!"

"Men nu, min vän, får ni lof att sofva", sade grefven och försökte lugna honom.

"Nej, jag vill icke sofva, det blir nog tid för mig att sofva. Vet ni", fortsatte han lifligt, "det var just det ögonblick, då segren syntes oviss, och då vi alla kände, att vi måste slå ett sista, afgörande slag; och kavalleriet med konungen i spetsen sprängde fram i galopp, och alla regementerna skreko "hurra", då tycktes det mig, som om alla de sekel, under hvilka Österrike med sin smäleik betäckt hela Tyskland, upphäfde sin röst

och utstötte detta fruktansvärda skri: "stån fasta och krossen för evigt detta förbannade öfvervalde!"

"Ja! ja! det var just i det ögonblicket," sade Arthur, glömande sig sjelf och fattande eld.

"Det var en märkvärdig stund", återtog doktorn; "ni känner mig och vet, att jag är född i en af Tysklands småstater. Hvad brydde jag mig om konungariket Preussen! När jag sedermera bosatte mig der, gjorde jag visserligen min pligt, men det var Tyskland ej Preussen, åt hvilket jag gifvit min kärlek. För att säga sanningen, så hatade jag nästan Preussen. Men tänk er en ung flicka, som mot sin vilja blifvit gift med en man, som nu dock är hennes make, hennes barns fader; steget är taget! de äro för alltid förenade. Så äfven med mig och med många andra! När konungen flög förbi oss i spetsen för sin sqvadron, då förstodo vi alla, att det afgörande ögonblicket var kommet, och att, om vi denna dag blefve besegrade, skulle vi alla krossas af samma slag. Jag kände mig oemotståndligen beherrskad och mitt öde förenadt med Preussens, och att, ehvad som ock hände, skulle jag dock aldrig skilja mig från detsamma. Och jag, liksom hela arméén, skrek hurra! ty vi hade ej annat val! Antingen skulle Preussen i detta ögonblick segra, eller skulle Tyskland för alltid tillintetgöras."

Ett sorl, som uppfyllde kyrkan, afbröt doktorn. Han och Arthur vände sig om. Alla de sårade hade satt sig upp i sina sängar, skådande och lyssnande. Man kunde hafva tagit dem för en skara andar, som vaknat upp vid midnattens tolfslag. I dunklet kunde doktorn knappt upptäcka de aflägsnaste bland sina åhörare, och kyrkan föreföll honom som en oändlig rymd. Denna talrika krets af åhörare tycktes fördubbla hans hänförelse.

"I alla", återtog han, "kunnen ej veta detta så väl som jag, ty säkert har ingen bland eder studerat Tysklands historia i dess innersta delar såsom jag. Det var just mitt kall! I veten ej, hur Österrike med allt det främmande blod, som flyter i dess ådror, med slaviskt, magyariskt, italienskt och spanskt blod, blandadt med några halfstelnade droppar af tyskt; I veten ej hur detta Österrike har under sekler undergrävt Tysklands oberoende, hur gerna det velat qväfva oss alla, hur det dertill använt alla sina krafter, och att det i Österrike blifvit ett studium att nedsätta norra Tyskland och förödmjuka Preussen och hindra dess utveckling. Detta är tydligt redan nu, och framtiden skall bekräfta det än tydligare. Och nu! nu är detta

odrägliga förtryck tillintetgjordt, nu äro vi fria, ty Tysklands frihet består i befrielse från Österrike. Också (härvid vände han sig till Arthur) då edra squadroner ilade förbi oss, och ett omätligt hurra bröt sig fram ur våra bröst, då kände jag i djupet af min själ, att om vi förlorade bataljen, så ginge Tyskland för evigt förloradt. Och vi hafva vunnit den!" tillade han med en röst, som började svika.

På nytt uppfylldes kyrkan af ett sakta sorl; ögonblicket derefter återskallade från dess hvalf ett väldigt hurra, som tycktes komma murarna att ramla."

Vid läsningen af denna skildring har man lättare att fatta den krigiska entusiasm, som från strid för fosterlandets enhet och storhet öfvergått till strid om herraväldet i Europa. Detta den lugne, opartiske författarens utbrott mot Österrike kan betraktas som en gradmätare af den lidelsefulla kärlek till ett enigt Tyskland, som beherrskat sinnesstämningen inom "das grosse Vaterland", och som stundom för ernäendet af sitt syfte ej tvekat att tillämpa den jesuitiska satsen: "ändamålet helgar medlen." Huruvida författarens omdöme öfver Österrikes politik förtjenar de loford för opartiskhet, som vi förut i många hänseenden slösat på honom, är ej här rätta platsen att undersöka. Men man behöfver väl också ej antaga, att den yrande doktors feberfantasier uttrycka den sansade författarens slutdom i målet.

Rudorffs *Durch Leid zum Licht* är bland ifrågavarande arbeten det, som minst bär pregeln af tendensroman. Äfven hans skildring är fullt naturtrogen, men denna trohet tycks blott härflyta från skribentens klara och sanna uppfattning af det verkliga lifvet i allmänhet och från hans talent att måla, hvad han skådat, och ej från en speciel skarpblick för tidens lyten och ett begär hof att påpeka dem, för att få dem afhjelpna. Han är den minst snillrika af de fyra författarne, men han är den hjertligaste, den varmaste, höllo vi på att säga, men togo tillbaka våra ord vid tanken på Spielhagens eld. Rudorffs roman rör sig inom alla samhällsklasser, från de lägsta till de högt uppsatta, och inom alla vet han att framhålla drag af godhet och själsadel. Alltifrån hjeltens moder, den fattiga hjälphustrun, som varit sköterska åt geheimerådets enda dotter, fröken Elisa, och sedan blifvit gift med herrskapets kusk, intill fröken sjelf, gift med den rike och förnäme presidenten; alltifrån Johannes Oswald, den fattiga hjälphustruns son, till Victor, presidentens förvekligade barn, äro alla så verkliga och dock

så goda, så naturligt utvecklade hvar inom sin sfer. De känslor af aktning, tillgifvenhet och förtroende, som fröken visar sin trogna tjenarinna, och den kärlek, vördnad och hängifvenhet, med hvilka hon af henne omfattas tillbaka, äro tecknade med en innerlighet och sanning, som gör läsningen af denna skildring till en verklig njutning. Man blir varm om hjertat dervid och känner en åtrå efter att kunna inom eget hem ingjuta samma kärlekens och fridens anda. Menskligheten föres på tvenne vägar till det goda: genom afsky för lasten och genom kärlek till dygden. Att måla lasten afskräckande är att göra menskligheten en tjänst; — men att måla dygden så, att vi med längtan utsträcka våra armar för att hinna henne, för att hålla oss fast vid henne; — detta är något vida mer. En dylik författare står öfver det negativa nedrifvandets ståndpunkt, han har uppnått det positiva uppbyggandets.

Teckningen af Oswalds kärlek till den rike bankirens älskliga dotter är full af ljufhet, oskuld och behag, i synnerhet uppträdet, då han skjuter undan snön i solbacken, der violerna tidigast slå ut, och bygger en liten drifbänk öfver stället för att få glädjen att vara den förste, som gifver sin älskling en bukett af hennes favoritblommor. Förhållandet mellan mor och son, sedan den senare blifvit som Victors fosterbror upptagen i samhällets högre klasser, är obeskrifligt älskvärdt. Oaktadt det afstånd i åsichter och intressen, som mellan dem uppstått, bibehöll dock modern genom lång lifserfarenhet, genom sundt praktiskt förstånd, fasta grundsatser och varm religiositet ett mäktigt och välgörande välde öfver sonen. Hufvudintresset i boken har dock författaren koncentrerat i sin framställning af de följder, som äfven i vanlig bemärkelse obetydliga förseelser kunna draga med sig. Den är ett exempel på satsen: att "straffet går i brottets fjät"; men också på den sanningen, att ur straffets lidandes-natt kan ångrens, godtgörelsens och försoningens morgon dagas. Denna arbetets hufvudtanke uttalas äfven i sjelfva titeln "Durch Leid zum Licht".

Det är vår öfvertygelse, att detta arbete, ifall det blefve öfversatt på svenska, skulle vinna en talrik läsekrets inom alla klasser. En moder kan ej välja en mer passande förströelse-läsning åt sin unga dotter; en far eller lärare ej anbefalla någon bättre åt ynglingen. Genom innehållets renhet och innerlighet tilltalar det den stora allmänheten; genom framställningens naturtrohet och behag anslår det äfven estetikern. Också har arbetet

blifvit prisbelönt i författarens fädernesland, och kommer troligen att der erhålla många upplagor.

Edmund Gammal.

(Forts. följer.)

17. Trenne af Amerikas ledande qvinnor.

II.

Susan Anthony.

Man har påstått att Miss Anthony är ena hälften af Mrs Stanton. Detta är på en gång sannt och icke sannt, säger en deras biograf: sannt så till vida, som de båda vännerna onekligen i många afseenden komplettera hvarandra; icke sannt emedan hvardera har en tillräckligt utpräglad individualitet för att i sig bilda en hel personlighet. Vidare påstås det att Susan Anthony är oqvinlig, och att den oförskräckthet hvarmed hon kämpar för den sak, åt hvilken hon egnat sitt lif, endast är ett uttryck af hennes medfödda slagskämpe natur. De som förtroligast känna den varmhjertade qvinnan anse det nästan under hennes värdighet att bemöta denna anklagelse. Det finnes, säga de, icke en sjelfvisk tråd i Susan Anthonys natur, icke en sjelfvisk tanke i hennes hjerta. Hon har tagit hela qvinnoslägtet till sitt barn och kämpar för detsamma lika ärligt och lika osjelfviskt som lejoninnan för sina ungar. Hennes hängifvenhet är så absolut, hennes arbete så fritt från all tanke på lön eller personlig utmärkelse, att knappast någon i det afseendet kan mäta sig med henne.

Likasom vi följt Mrs Stanton i hennes behagliga och pikanta uppträdande inför publiken så låtom oss nu äfven ledsaga Susan Anthony, — den mångbepröfvade, i stridens hetta ofta sårade, men dock alltid lika oförskräckta veteranen, i kampen för kvinnans sak — upp på talarestolen. Se der kommer hon! — en qvinna i enkel drägt, med ett allvarligt och okonstladt utseende, samt ett par sökande ögon, som ifrigt och obesväradt speja genom glasögonen, likasom letande den skatt, som hon gjort till sin lefnads uppgift att bringa i dagen: rättvisa för hennes kön. Ehuru det öfver pannan benade, vackra bruna håret ännu ej blifvit märkt

af frosten, bär dock anletet många spår af bekymmer och lidande — ärr från striden för det rätta, mera hedrande än de finaste, rosigaste kinder och den klaraste panna. Hennes väsende är utomordentligt enkelt, och allt hvad hon säger eller gör är öppet och rätt på sak. Med ett egendomligt okonstladt allvar dyker hon på en gång likasom med ett enda språng på djupet af sitt ämne. Hennes qvickhet — ett element, som hon ingalunda saknar, men hvars plötsliga utbrott synes öfverraska henne sjelf — är ursprunglig och af renaste halt, ehuru mindre fin och sprudlande än Mrs Stantons. Och dock känner man att det löje det framkallar kommer från en djupare, hjertligare källa, än det som frammanas af hennes mera lysande medarbeterska. Det är som funne man plötsligt en dyrbar men *oslipad* juvel, hvars äkthet just derigenom är så mycket mera oförneklig.

Miss Anthonys värme och häftighet kunna stundom förblinda henne, men de göra henne aldrig skefögd. I ytterligheten af sitt nit ser hon ofta ej mer än en punkt i sender af sitt ämne, men hon ser alltid denna i rät linia. Hon är icke en af dessa lugna, klarseende naturer, som kunna uppgöra och ordna de mest invecklade planer utan att råka i förvirring; hon har många jern i elden och blir ofta bränd, men det hindrar henne icke att oafåtligen hålla dem qvar. Hon segrar mången gång endast genom sin oeftergiftiga ihärdighet. När hon slagen och sårad måste draga sig tillbaka, visar hon ärren för vän och fiende, sägande: "detta är allt hvad jag vunnit; men nästa gång skall jag lyckas".

Om man närmare grauskar hennes anlete ser man spåren af den skoningslöshet, hvarmed hon fostrat hos sig denna ihärdighet. Det är ursprungligen vackert, detta anlete, och förråder ingalunda någon medfödd otillgänglighet för menniskonaturens mildare känslor. Det röjer tvärtom en undertryckt längtan — ett hjerta, med all en kvinnas åtrå efter hvad lifvet har ljuvfast — och en hård obeveklig hand, som tryckt tillbaka allt detta, sägande: "tig du stilla, på det jag må kunna arbeta!"

Qvinnan i jernvägskupén, som tvekade om till hvilken af sina medresande hon skulle öfverlemna sitt lilla barn medan hon gick ut att skaffa det mat, visade sig vara en skarp människokännare, då hon slutligen valde Miss Anthony. Och dock har denna visserligen ingenting hvad man kallar barnkärt i sitt väsende. Man kan knappast tänka sig att hon någonsin yttrat ett enda barnsligt eller jollrande ord. Det förefaller icke heller som om barnen intoge någon i minsta mån framstående plats i hennes

verldsåsig; men detta kommer af hennes uteslutande hängifvenhet åt en enda idé. I Susan Anthonys anlete gömma sig tusende möjligheter för moderskanslans genombrott — ett genombrott, som också verkligen skett, enär hon, såsom vi nyss anmärkte, upptagit det 19:de århundradets qvinna till sitt barn.

Susan Anthony har blifvit kallad sjelfkär. Välan, säga hennes vänner, om det är egenkärlek att i tjugo år hafva arbetat för sin sak, hårdare än någon arbetsqvinna för sin dagliga utkomst, och att omtala detta, för attdermedkalla sina trögare medsystrar till verket — då *är* hon sjelfkär. Föga frågar Susan Anthony efter hvad ni kallar henne, om hon blott ser sig i stånd att skörda någon frukt, eller blott skönja något hopp om frukt af sitt arbete.

Det vanliga begreppet om sjelfkärlek är dock oändligt skildt från det okonstlade, sjelfförsakande nit, hvarmed denna qvinna begagnar sig sjelf till verktyg för vinnande af den sak, hon hängifvit sig åt.

Allmänheten tillskrifver Susan Anthony en egenskap, som eljest räknas till de öfvernaturliga. Hon är, säger man, allestädes närvarande. Hvarhelst något är, som det heter, i "görningen" för qvinnornas förmån, der är hon midt ibland dem, uppmuntrar, råder, tuktar dem när så behöfs, och sätter vanligen saken i förträffligaste fart. Än är hon i sitt arbetsrum i lokalen för "*The Revolution*"; än är hon i Boston, i Chicago eller kanske i Kansas, för att öfvervara sammankomster, rådspägningar eller möten.

Frågar man huru en qvinna kan stå ut med så mycket, svaras det: Susan Anthony tillåter sig aldrig att ha nerver, som andra qvinnor. Hur skulle jag hafva tid till sådan strunt? menar hon. Den himmel Susan Anthony åtrår är icke hvila, utan verksamhet och arbete, — ett arbete så rastlöst, att det skulle tillintetgöra de flesta andra.

Frågar man åter om hennes hängifvenhet för det ena könet ej gör henne orättvis mot det andra, så kunna äfven hennes största beundrare ej helt och hållet förneka det. Och det skulle i sanning vara underligt om så icke vore. Ständigt beled, förtalad, ja förföljd af det kön, som säger sig vara qvinnans svurne riddare, kunde hon, med den stränga rättskänsla som är henne medfödd, ej undgå att till många komma i en fiendtlig ställning. Detta har dock aldrig hindrat henne att inse och erkänna det rättvisa, ja ädla bemötande hon rönt af mången upplyst och frisinnad man.

Miss Anthonys värsta fiender äro — sorgligt att säga — icke män utan qvinnor. En och annan ibland dessa hafva trott sig

kuuna genom giftigt förtal nedsätta henne från den aktade plats hon intager i den allmänna opinionen men, de hafva endast lyckats att öfver sig sjelfva nedkalla den missaktning de tillämnade henne.

Det finnes, säga hennes vänner, ingenting som bättre karakteriserar Miss Anthony och ingenting som i så lustig dager visar hennes ytterliga förakt för biföljderna af hennes företag, än det hufvudstupa sätt hvarpå hon behandlar den finansiella sidan deraf. Om penningar behöfvas så måste de anskaffas, lika godt hvar eller hur, och den som anskaffar dem blir för stunden hennes goda engel.

Ehuru Mrs Stanton och Miss Anthony arbeta förträffligt tillsammans, likna de ej mycket hvarandra. Båda äro allvarliga arbetare för ett och samma mål, men deras arbetssätt är helt olika.

Mrs Stanton går mot målet med lugna, lätta steg och med en viss glädlig fart, som dock ej hindrar henne att stanna och plocka en blomma här och der vid vägkanten; Miss Anthony deremot ger sig aldrig ro att stanna, utan rusar, med blicken fäst på målet, hejdlöst framåt, utan att fråga efter hvarken blommor eller törnen.

Under många långa år har hon sålunda oafåtligt arbetat, dels för kvinnans medborgerliga likställighet med mannen, dels för hennes likställighet med honom i afseende på arbetslön, dels för hennes tillträde till lönande sysslor på boktryckerier och vid tidningskontor såsom sättare och korrekturläsare, referenter m. m. Det var hon, som först bröt vägen för en kvinnofrågans organ inom pressen, och slutligen, efter motgångar, som skulle varit tillräckliga att nedslå modet hos ett tjog vanliga kvinnor, lyckades att upprätta och vidmakthålla en sådan. Det var den redan nämnda tidningen *The Revolution*. För att befordra dess framgång har Miss Anthony dock nyligen afstått från ledningen deraf och öfverlemnadt den åt andra, hvilka hon vet ega tillräckliga medel att göra den på en gång till en god affär och till en lärorik och underhållande tidning.

Susan Anthony har aldrig haft rykte för att vara poetisk, och dock har hon inlagt både poesi och en viss gripande vältalighet i sina afskedsord till *The Revolution*. — "Jag känner mig till mods," säger hon bland annat, "som en kärleksfull mor, då hon gifvit bort ett älsklingsbarn, som hon ej längre förmår underhålla." — Och ett älsklingsbarn var också i sanning *The Revo-*

lution, lika kärt och dyrbart för den gamla ungmön, som någon rosenkindad baby för dess hulda moder.

Susan Anthonys beundrare tilldela henne den visserligen ej anspråkslösa benämningen: *the woman of the 19th century*; hennes fiender åter utmåla henne såsom typen för oqvinlighet — ett slags odjur i qvinnogestalt. Sanningen ligger väl mellan båda ytterligheterna.

Vi tro oss i Miss Anthony se en af dessa qvinnofrihetens sträfva och hårdföra utposter, hvilka, likasom nybyggarna i vildmarken, äro oundärliga såsom banbrytare och vägledare, men hvars uppgift är, icke att fostra ett nytt släkte af lika hårdt gry som de sjelfva, utan att bryta upp nya lifsområden för den gamla världens förtryckta och förvekligade öfverbefolkning, hvilken här, under sjelfbestämningens, arbetets — frihetens och pligtens samverkande tukt, skall utveckla icke *nya*, men *högre* egenskaper än tillföre: den urgamla troheten, ej blott i det lilla, men ock i det stora — den ursprungliga kärleken, nu vidgad och förädlad — den gamla offervilligheten, men ej för blotta offrets skull, utan för ett högt, ett medvetet mål.

Är denna uppfattning riktig, hembära vi Miss Anthony vår hyllning, icke såsom typen för den nya tidens qvinnor, men väl som en af deras kraftigaste och mest sjelfförsakande vägbrytare.

Esselde.

18. En bok för mödrar.

Några ord till Finlands mödrar. En bok för folket af *Maria*. Helsingfors 1870.

Den gamla Napoleonska satsen att grundvilkoret för en sann folkuppfostran är goda mödrar står ännu på dagordningen lika obestridd — och lika olöst, som då den först uttalades. Att teorien i och för sig icke har någon frälsande kraft, visas bäst af det sorgespel, som nu pågår bland det folk, för hvilket satsen först förkunnades men aldrig på allvar tillämpades. Här om någonsin gäller ordet: "den der ögon hafver till att höra, han höre". — Att man i Finland icke saknar gehör för dessa tidens brännande frågor visar, om ock blott i smått, den lilla skrift vi här ofvan nämnt. Äfven hos oss hafva försök blifvit gjorda att sålunda tilltala folkets mödrar, för att väcka dem

till insigt af sitt djupa ansvar, framhålla det mål till hvilket de böra sträfva och visa dem vägen dit. Oftast hafva dock dessa småskrifter hållits i alltför ensidigt moraliserande ton och varit allt för litet riktade på det praktiska lifvet, för att göra åsyftad verkan eller ens rätt begripas af dem för hvilka de varit ämnade. Här såsom inom andra områden af literaturen för folket röjer sig tydligt det svalg, som skiljer de skrivande från de läsande, de tänkande från de handlande, och gör att de knappast förstå, ännu mindre nå hvarandra. I allmänhet lärer väl detta missförhållande ej vara mindre vanligt i Finland, der det olika språket dessutom i många trakter lägger ytterligare afstånd mellan bildade och obildade. Att icke desto mindre en qvinna ur samhällets högsta klass, och särskildt den del deraf — embetsmannaklassen — som i Finland svårligen kan undgå att stå i ett visst fiendtligt förhållande till folket — att en sådan qvinna företager sig att tilltala folkets mödrar, och gör det på ett sätt som röjer en fullkomlig förtrolighet ej blott med folkets skaplynne i allmänhet, med alla dess fel och förtjenster, utan äfven med hemsederna och stugulifvet i alla dess detaljer — det visar — såsom vi nyss antydde, — ett fint gehör och dertill ett varmt hjerta för folkets lifsfråga.

Förf:n kallar sig helt enkelt Maria; men man vet att under det enkla namnet döljer sig dottern till en af landets första embetsmän, en ung flicka som, då fadern tagit afsked och bosatt sig på landet, egnat sig med själ och hjerta åt arbetet på det kringboende folkets upplysning, dels omedelbart genom sitt personliga inflytande, dels genom att förbättra skolorna, och nu senast med "Några ord till Finlands mödrar". Tillägget "för folket" kunde gerna varit borta. Dels vilja vi nu för tiden gerna alla räknas som "folk", och dels är boken i all sin enkelhet så full af goda, allmännyttiga och väl sagda sanningar, att den bör behjertas af mödrar inom alla klasser. Detta omdöme gäller egentligen uppfostrings-principerna och deras tillämpning, hvaremot åtskilligt annat naturligtvis är företrädesvis beräknadt till ledning för bondqvinnan och hennes omgivning. Men just detta att förf:n förstått att i allt väsentligt ställa sig på gemensamhetens grund ger i våra ögon den lilla boken ett högre värde. Vi hoppas att den skall bli spridd och läst inom alla klasser i Sverige och särskildt hemställa vi huruvida ej förläggaren af Läsning för Folket borde skaffa sig rättighet att utgifva den lilla boken bland sina skrifter för folket. För att

imellertid bestyrka vårt omdöme om densamma och gifva en föreställning om arten och tonen af innehållet meddela vi här några utdrag.

I kapitlet "om barnen" heter det bland annat:

"Du får tänka noga efter, huru du skall uppfostra ditt lilla barn — det är ingen lätt sak. En gång skall den lille gossen blifva man, den lilla flickan qvinna; se till att de då icke anklaga dig och säga: "vår moder har icke lärt oss bättre, vi äro odugliga, olyckliga menniskor". Måtte de hellre välsigna dig och säga: "vår moder förde oss till Gud, hon lärde oss allt godt, vi hafva henne att tacka för att vi nu äro aktade och älskade. — — — Många mödrar börja allt för sent att gifva akt på barnen. — — — Ju längre man får följa sin egen vilja, ju svårare blir det att sedan rätta sig efter andras. Man måste lära sig lyda förr än man lär sig läsa. — — — Akta dig för att onödigtvis neka barnet oskyldiga saker eller befalla det att göra omöjligheter; — — — men har du en gång nekat, så låt inga böner, inga tårar beveka dig. — — — Det är bra om du kan lära ditt barn lyda, men det vore ändå bättre om du kunde lära det att lyda *gerna*. Genom *fasthet* och *stränghet* får man ett barn att lyda — huru skall man få det att lyda *gerna*? Genom *kärlek*. Visa barnet huru mycket du älskar det, visa att du, icke af elakhet, af vrede, eller af afund nekar eller befäller det, lär barnet förstå att allt hvad du gör sker af *kärlek*, samt till följe af Guds bud. — — — Var billig i dina fordringar. Straffa icke för ofta, straffa endast i nödfall, — — — *Lär ditt barn allt hvad du sjelf kan*, — — — Det finnes föräldrar, som frukta att barnen skola lära sig för mycket och sedan kanske förakta sina föräldrar för det de äro okunnigare. Andra åter tycka, att barnen icke duga till någonting alls, låta dem ej försöka sina krafter, och blifva onda, om barnen af ovana förrätta sitt arbete illa, eller begå något misstag. Båda hafva lika orätt. Låt barnet lära sig allt hvad det är i stånd till — uppför du dig aktningvärdt och lär barnet *älska* dig, så skall det ej förakta dig, om du ock vore okunnigare. Och blif ej ledsen om barnet i början är oskickligt. Du har också en gång varit ett oskickligt, svagt, oförståndigt barn. Kom ihåg huru många gånger ändan brast för dig i väfstolen, huru många kardor du förstörde vid spinnrocken, huru ojemna stygn du sydde på din söm, huru enfaldigt du höll tömmarne, huru oskickligt du styrde plogen, huru ofta degen fastnade i bordet när du skulle baka. Haf

tålmod och undervisa din son eller din dotter med vänlighet. Låt dem bara försöka; i början går det illa, men "trägen vinner", de skola nog blifva skickliga en gång. Tänk icke om något arbete i verlden: "det behöfver hon icke kunna, det behöfver hon icke lära sig". "Man vet ingenting förr än efteråt", säger ordspråket, du kan icke veta hvad barnet ännu behöfver kunna i verlden, hvad det kommer att göra. Det var en smed, han hade en tioårig son, som skulle lära sig fadrens yrke; han hjälpte också till med hvarjehanda småsaker. Då kom det en dag en skomakare till gården. Gossen brukade betrakta mannen när han arbetade. Så tog han små läderbitar, skar till en liten sko, rådfrågade skomakaren och lärde sig småningom hela konsten. Han öfvade sig på lediga stunder, tills han blef ganska skicklig. När han blef äldre, kunde han två yrken; om det ej fanns arbete för smeden så fanns det för skomakaren, och tvärtom. — — — Det är icke nödvändigt att barnen lära sig virka grannlåter, eller bli lärda herrar, om de icke hafva allt för stor håg för studier, men det är nödvändigt att de lära läsa, skrifva och räkna och annat som läres i skolan. De få icke förakta de lägre sysslorna för det. Man kan mycket väl skrifva ett bref och sedan gå till plogen och när dagsarbetet är slutadt sätta sig ned och läsa en god bok. Det ena hindrar icke det andra. Hufvudsaken är att lära allt hvad som läras kan, och att göra göra allt hvad som göras bör."

Fjerde kapitlet framställer med praktiska exempel arbetets värde och betydelse, bestyrkta med ett och annat kärnfullt ordspråk såsom: "Lättjan går så långsamt att fattigdomen snart hinner upp henne". "Hungern betraktar den arbetsammes dörr, men vågar icke inträda". — — — "Huru många föräldrar," säger förf:n, "spara ej sina barn och förrätta gröfre arbeten för dem? Huru många barn anse sig ej för goda att deltaga i husets sysslor, för det de en liten tid besökt skolan och lärt sig något mera än deras fattiga föräldrar fått lära i sin ungdom? Hvarföre är plogen sämre än pennan? Hvarföre är tvättbunken sämre än virknålen? Står det i Guds ord hvad arbete som är sämre? Äro vi icke skyldiga att arbeta af alla krafter, hvilket arbete som helst, hvar och en efter sin förmåga, der vi blott kunna göra den största nyttan? Blygs, unga dotter, om du låter din gamla moder arbeta för dig! Blygs, raske son, om du ej räcker en hjälpsam hand åt din åldrige fader. Vet, det var en tid, då du låg liten och hjälplös i vaggan, då vakade din moder, då

sträfvade din fader för dig. Nu är det din tur. Återgälda nu din skuld — tillfyllest kan du ändå ej betala din moders möda och din faders bekymmer. Glöm icke, du som läser detta, att arbetet är en heder, att fattigdomen är ingen skam. Var icke rädd för något arbete. "En katt med vantar fångar ingen råtta," heter det och medan du väljer arbete, står hungern vid dörren. Gör hvad du kan. Bed och arbeta, så skall du få din bergning med heder".

Åfven förmaningarne till sparsamhet kryddar förf:n med några präktiga ordspråk, som förtjena att spridas: "Högmodet frukosterar med öfverflödet, äter sin middag med fattigdomen och spisar förakt till qvällsvarden". "Ju fetare stekar desto magrare testamente". "Tacka Gud för dagligt bröd, men gif ej ut penningar för kostliga rätter". "Det är lika tokigt af den fattige att vilja härma den rike, som det var af grodan, att blåsa upp sig för att likna en ox". — — — "Om du köper det som du icke behöfver, så kommer du innan kort att sälja det som är dig nödvändigt". — — — "Och hvad har du för nytta af grannlåten?" fortfar förf:n. "Icke blir du frommare för det du bär en grannklädning. Icke blir du friskare för det du spisar hvetebröd. — — — En sparsam hustru är bättre än guld. Guld det har man snart gifvit ut, men en sparsam hustru håller ihop det mannen förtjenar och bringar välsignelse i huset. — — — Ingenting är så dåligt, att det icke duger, om icke förr så efter sju år. — — — Jag har hört talas om en urmakare som började med några mark i penningar och slutade med att köpa en landtgård. Huru betedde han sig? Han arbetade sjelf träget och hade en sparsam hustru. Han hade på sitt arbetsbord en smal springa och under den en läst låda. Hvarje dag fällde han ett tolfskillingsstycke i springan. Han bjöd till att lefva så måttligt, att den lilla sparpenningen ej behöfde röras. När lådan blef full, förde han innehållet på sparbanken, så växte summan medan han arbetade, och så slutade han som rik man. — — — Lägg sådant på minnet! Men glöm icke tvänne saker: det ena: att "girigheten bor bredvid sparsamheten" och det andra: "om Herren icke bygger huset, så arbeta de fåfängt som derpå bygga". — — — Den Herren som ger, Han kan ock taga. Så bed om det rätta sinnet och om Guds välsignelse". — — —

Sedan förf:n derefter varnat för faran af sqvaller och manat till ordning och prydlighet i hemmet säger hon: "En prydnad vet jag som den allra fattigaste kan ega, en prydnad som upp-

lyser den minsta koja, en prydnad som *hvarje menniska*, men isynnerhet en husmoder, borde förskaffa sig. Hvad kan det vara? Jo, det är: *ett vänligt ansigte*. — — — Ett vänligt ansigte är såsom solstrålen i en mörk dal. — — — Det är allt sant att det finnes många förtreter och bekymmer i lifvet, men de afhjelpas icke dermed att man visar ett mulet ansigte. — — — Det finnes hem der man aldrig får se ett vänligt ansigte, eller en ljus blick, det finnes mödrar som ständigt se ut som om hela världens bekymmer och förargelse blifvit lagda just på dem och ingen annan. — — — Tänk dig i en mans ställe. Han uppstiger om morgonen. Hans hustru ställer fram frukosten, hon ser ut som ett dystert moln. Mannen går ut på arbete, kommer hem trött och hungrig. I hemmet ser han samma mulna ansigte igen, under dagens lopp hafva många motgångar inträffat. Han går åter till sitt arbete. Om aftonen kommer han hem för att hvila, och få vara med hustru och barn — åter samma ovänliga ansigte. Tror du att det kan göra honom glad? Nej, ingalunda, han måste ju bli riktigt modfälld och ängslig. Och barnen sedan. Tänk, att vakna om morgonen och se sin moder ledsen, eller under dagens lopp vid lekar och arbeten alltid se samma mörka ansigte. Huru det skall störa deras barnafröjd! Sådant smittar. Tänk dig nu ett annat hem, der husmodren är vänlig, ljus och glad. Om hennes man är otålig, så är hon ödmjuk, ty "ett mjukt svar stillar vrede"; är han trött och ledsen, så är hon tröstande och hoppfull. När han om morgonen uppstiger, är det hans hustru som med sina flinka händer ställer allt i ordning och går omkring som en solstråle, så ljus och vänlig. När han går till sitt arbete är det sin hustrus vänliga ansigte han sist ser i fönstret; när han kommer hem, är det sin hustrus glada ansigte han möter. När barnen vakna, när de leka eller arbeta, möta de ständigt sin moders vänliga ansigte. Det ger lif och lust i hela huset, ty modren är en vigtig person i hemmet, ja den allra vigtigaste. Och vänlighet smittar lika väl som ovänlighet. — — — Ett *vänligt* ansigte är tusende gånger bättre än ett *vackert* ansigte. Bemöda dig att i alla lifvets skiften behålla ditt vänliga ansigte. Du behöfver ej vara falsk eller smilande för det. Det kan nog hända att du ibland är frestad att rätt bistert rynka ögonbrynen, när det går emot, när sysslorna gå illa och bakningen misslyckats, men var på din vakt! det blir icke alls bättre dermed; försök att se glad ut ändå, så smittar du icke andra med ditt dåliga lynne. Nu

är det visserligen mycket svårt att känna vrede, bekymmer eller förargelse i sitt hjerta och likväl "hålla god min", men det hjälpes dermed att man försöker qväfva vreden, skingra bekymren och tysta ned förargelsen i sitt hjerta. Är någon ovänlig mot dig så betala honom med vänlighet; derigenom "samlar du glödande kol på hans hufvud". När förtreterna riktigt hopa sig omkring, så tänk på "solstrålen i en mörk dal", tvinga dig att helt lugnt och vackert ställa allt tillrätta utan bannor och väsen och laga så att ingen af ditt ansigte kan ana huru svårt och förargligt du haft det. Lär också dina barn i tid lägga bort sura miner och mulna blickar, var ett föredöme för dem också deruti. Ett rikt hus med grannlåter och prydnader är otrefligt om icke vänliga ansigten blicka ut genom fönstren; en fattig koja, om än aldrig så liten, är treffig och inbjudande om människorna derinne se vänliga ut. Intet kan göra ett hem så treffigt som ett vänligt ansigte, ja det är som "solstrålen i en mörk dal"!

Efter ett litet bra kapitel om förbättringar och uppfinningar samt af oklokheten att hålla fast vid gamla arbetsätt endast därför att de äro gamla, avslutas boken med några präktiga ord om "vårt land". "Äro vi fattiga på guld och silfver, så skola vi bjuda till att få ett land rikt på goda och skickliga människor. Och på hvem beror det, i första rummet, att bilda sådana goda och skickliga människor? På *mödrarna*. Du, moder, som läser detta, betänk hvad du har för ett viktigt kall! Din lille gosse skall en gång tjena sitt land, din lilla flicka skall kanske en gång blifva moder, — haf det för ögonen, bed Gud förlåna dig kraft och förstånd att så uppfostra de små, att de en dag med heder kunna tjena vårt land. — — — Soldaterna tjena sitt land med svärdet, den lärde med boken, jordbrukaren med plojen — modren tjenar sitt land, då hon väl uppfostrar sina barn och vårdar sitt hem. Ifrån hemmet komma barnen ut i verlden, det är modrens sak att sörja för hemmet. Hemmet är småbarnskolan, verlden är storskolan, slutförhöret är den yttersta dagen, då vi alla stå inför vår Fader i himmelen. Så arbeta då, o! moder, för vårt land, vårt fattiga, sköna Finland!"

Vi sluta med att på det varmaste anbefalla den lilla boken till våra läsare. Den försvarar sin plats i det fina bokskåpet lika väl och bättre än Beecher Stowes alla små räfvar, och den fyller den tomma platsen bredvid bibeln och psalmboken på hörn-

hyllan i den torftiga stugan bättre än någon skrift vi oss veterligt ega på svenska.

Reader.

19. Vid vägskiftet.

af

Förf. till *Agnes Tell* *).

Det är ingen glad dag i den ensamma qvinnans lif, den dagen då hon fyller trettio år.

Hon tager denna morgon det första steget in i medelåldern. Hon har uppnått den station på lefnadsbanan, hvarifrån hvarsteg skall föra henne nedföre. Hon har lemnat bakom sig morgonens och förmiddagens solbelysta nejder; och i lefnads-eftermiddagens lugn ligger dock ingenting som lofvar, att hon skall blifva hvarken mera modfull, stark eller lefnadsglad. Ja, äfven om hon hoppas få vandra återstoden af vägen i godt sällskap, så möter henne denna morgon den tanken, att hon aldrig skall få igen dagen, som i går var, och att vårt lif, såsom Skriften säger, "är såsom en skugga, den bort far".

Men Susanna Buttermann väntade heller icke att vandra vägen i godt sällskap. Den stackars Susannas sällskap hade alltid varit tungsinthet, misströstan, brist på lefnadsmod, brist på nästan allt — utom den enda förväntan, att Gud väl ändå någon gång skulle komma och förändra hennes enformiga lefnadsställning, utan något hennes eget åtgörande dertill.

Ty det hade aldrig fallit henne in, att hon sjelf kunde i någon mån bereda sig andra utsigter, än de öde och ödsliga, som nu omgäfvade henne. Nej! lika lätt skulle hon kunnat tilltro sig flytta de sterila bergen omkring den yttre horisonten eller framkalla ett "varde ljus" i det djupa höstmörker, som låg öfver hennes fattiga hem denna oktoberqväll.

*) Med nöje meddela vi följande skizz af den förnämsta bland våra nu lefvande qvinliga diktare, förbehållande oss att framdeles få närmare analysera dess märkliga innehåll, för att söka utforska dess innersta mening.

Hon letade sig fram till huset i det duggiga dunklet derute: hon hade varit borta med syarbete hos frun på närmsta grannställe. Hon sydde klädningar för 75 (säger sjuttiofem) öre stycket åt jungfrurna på de bättre herrgårdarne, och hon var glad — så glad som Susanna Buttermann kunde det vara — då äfven detta illa lönta arbete icke tröt henne. Denna gång hade hon dock hedrats med uppdraget att utföra syarbete åt sjelfva dottern i huset, men hon hade fått tillrättavisningar vid profningen nu; hon hade fått höra, att hon åtagit sig mer än hon kunde gå i land med; man hade sagt henne, att hon hade slösat bort både sin egen och andras tid. — "Och, du Gud! jag har dock trälut hela den långa dagen och halfva natten förut" — tänkte Susanna — "och det är i dag min födelsedag." Hon fyllde sina trettio långa, långa, arbetsamma år.

Hon hade nu för första gången afbrutit ett arbete, som hon ej ämnade fullborda, hon hade bestämdt afsagt sig vidare arbete åt den unga fröken. Dels trodde hon sig icke derom — hon sydde endast för tjänstpersonalen, icke efter modejournalen — dels hade hon blifvit illa behandlad; och så var det hennes födelsedag! Och hon ville just denna gång hafva något deraf i fred, för att åtminstone på qvällen kunna få i all enslighet riktigt frossa af den önskan, att hon aldrig varit född, att Gud varit så misskundlig och i tändningen släckt ett lif, som aldrig annat än möda och arbete varit.

Med detta mål i ögonsigte gick hon hem den höstqvällen. Det var just icke mycket hugnesamt detta mål; men hittills visste icke Susanna något bättre. Att få sitta i fred, att få tänka i fred, att få sörja i fred, att få gråta i fred — i fred och i modlöshet — det var det enda idealiska, Susanna väntade sig af lifvet.

Hon fick icke ens det denna afton. Hon fick väl både sitta, tänka, sörja och gråta; men alldeles icke i fred.

"Hvad är det nu för lipande igen?" — sade hennes mor, som satt på en grön ulltygssoffa, med foten — den giktsjuka foten — upplagd på en stol. "Gud förläne mig, om jag någonsin såg ett så otacksamt, missföfnöjdt, jemrigt och eländigt syndastraff till barn som du! Hvad är nu detta? Här har jag nu fått sitta och vänta en hel dag på dig. Ingen middag, nej det förstås! Ingen lefvande själ att tala med. Och se'n detta evinnerliga snyttande och pipande — ja! du får se dig om en dag, du, när du har din gamla mor i grafven, och tänker efter hvad du var för

henne — jag tänker det blir tid att jemra på en annan visa då!" — — —

Detta var modrens välkomsthelsing, i det hon, för att mottaga dotterns dagspenning, räckte ut fyra styfva fingrar, insvepta i ylle. Under det hon räknade de fattiga styfrarna, är det tillfälle att taga en överblick af den gamla fruns hem.

Det lilla rummet var icke egentligen ostädadt; man kunde blott säga, att det icke var städadt, framförallt icke ordnadt. Inga gardiner voro nedsläppta för fönstret, hvarigenom det dýstra höstmörkret stirrade in; ingen vacker halmmatta låg i kors öfver det dragiga golfvet; ingen låga på den svarta, askiga härdén; ingen kittel på grytkroken; ingen katt, som snurrade borta vid gummans säng — utan i stället köld, drag, osopadt golf, tom eldstad, våt ved och gikt, gikt både i luften och i humöret.

Och detta var äfven Susannas hem; och så var det, som nämndt är, i dag hennes födelsedag. Den dagen var lik alla andra dagar, så långt hon mindes tillbaka. Ingen morgon hade gått upp, som icke modren anförtrott Susanna, att hon förgiftat hennes ålderdom; ingen afton, som hon icke bevisat Susanna, att hon en gång skulle förgifta sin egen ålderdom äfven med minnet af hvad hon varit för denna mor: ett otacksamt, missförojdjt, pipande, lipande syndastraff till barn.

Susanna, der hon stod vid den rökiga spisen om qvällarne för att sätta på grötgrytan för den gemensamma måltiden, lät bara den ena tåren efter den andra tillra ned på spiselhällen. Hon svarade aldrig modren; hon var rädd för henne såsom levande, till den grad att hennes fruktan icke kunde förhöjas genom åtanken på hennes hotande vålnad efter döden; och hon hade dessutom ingenting att svara. Hon visste förut, tänkte hon, att hvarje menniska i jemförelse med henne var både glad och syndfri. Att hon var sitt eget och äfven modrens plågoris hade hon mångfaldiga gånger insett sjelf, lika väl som hon känt fördömsen af att draga en sådan syndens börda. Ty eländig och syndfull var hon, det trodde hon nog; men så trodde hon äfven, att ingen menniska på jorden någonsin känt smärtan såsom hon; och hon visste intet möjligt medel att afhjelpa eländet. Icke förrän Gud sjelf, utan hennes egen medverkan, gjorde ett mirakel och kom och förändrade ställningen, kunde någon ändring tänkas.

Huru många gånger hade hon icke föresatt sig att icke gråta inför modrens ögon i hemmet! Huru många gånger hade hon icke gått ut om morgonen i tanke att sköta sin synål der borta

på det främmande stället med raskt och hurtigt lefnadsmod! Och blott en liten afprofning af ett mindre lyckadt klädningslif hade rifvit ned hela byggnadsverket af de goda besluten, och den första tonen af modrens kärfva, vredgade röst hade kommit den skygga själen att draga sig så djupt inom sig sjelf, som om det aldrig funnits något lefvande väsende att taga råd, tröst, ömhet och uppmuntran utaf. Också hade ingen någonsin gifvit Susanna Buttermann ett tröstens och uppmuntrans ord, ett vänligt råd för hennes sjuka sinne. En hvar främmande ansåg hennes sjuka sinnesförfattning såsom följd af en ohjelpig kroppssjukdom, och hennes egen mor ansåg den såsom ett Guds rättvisa straff öfver en otacksam dotter. Otacksamheten låg dock uti intet annat än det, att Susanna gret och dermed förebrådde modren för att hon gifvit henne lifvets sorgliga gåfva.

När Susanna skiljts från modren denna dag, låg hon länge vaken och tänkte på huru lönlöst — huru ohjelpigt eländigt det var, att lefva ett sådant lif. Hon tänkte härvid icke ett ögonblick på sitt tröttsamma dagsarbete för andra, icke heller på den börda i hemmet, som hon visste att det var hennes pligt att med tålmod draga på — huru många hafva icke både tungt dagsarbete och tunga bördor, som de draga på med lätt mod! Nej, det var på ohjelpigheten af sitt eget tryckta sinnestillstånd, på sin oförmåga att vidhålla goda föresatser, som hon tänkte; och slutligen när en och samma tanke löpt timme efter timme ut och in genom hjernans kamrar, började hon frukta att det kanske någon dag ville hända hvad modren flera gånger skrämte henne med, eller att det kunde bli oreda inne i de der kamrarna, der nu en enda tanke herskade så enformigt.

Och hon var nu trettio år! Hälften af en genomplågad lefnad låg bakom henne, och ännu kunde kanske nya trettio ännu outhärdligare år ligga framom henne. Hon hade stundom närt det hopp, att vid denna vändpunkt i hennes lif, att då lefnadsbanan ej vidare gick uppåt, utan började stupa utföre, någon förändring — yttre eller inre — skulle ske, som gjorde lifvets börda dragligare. Men allt var sig likt, ute som inne, stumt, kallt och mörkt, ödsligt och eländigt.

Det var i känslan häraf, vid tanken på denna missräkning, den stackars Susanna i denna stund slog sina händer omkring sitt fattiga hufvud och ropade ur själens djup med den store psalmisten:

"Bönhör mig, Gud! bönhör den svage anden, som svigtande i striden till Dig beder!" — — —

Hon upprepade orden gång på gång; i öfvermåttet af sin ångest inlät hon sig i en kamp, sådan som Jacob stred, då han brottades med Gud. Och se! . . . ångesten vek så småningom ifrån henne. Hon fortfor att bedja i brinnande ifver. Bönen fick en hänryckande betydelse och ödmjukhetens stilla lugn besökte hennes öfvergifna hjerta och bredde sig öfver hennes famlande själ. Då lade hon sitt trötta hufvud till hvila och, under det psalmistens ord såsom ett svagt echo susade omkring hennes hufvudgård, drog hennes ande in i drömmarnas land och lyssnade till rösterna der. Dessa röster talade så enkelt och menskligt, men ack! så mycket olika emot hvad människorna brukat tala till henne.

"Tänk, Susanna!" — sade sålunda en röst — "du anser dig lida det svåraste onda, som Gud hemsöker jordens fattiga barn med, och det är mycket svårt. Men det finnes något mycket värre, Susanna, hvaraf andra lida, och du har aldrig rätt tänkt på, huru lycklig du är, som undgått detta. Men för att kunna tänka på andra, måste du först försöka att gå ut ifrån dig sjelf. Ja, jag tror att detta är det svåraste af allt för dig; men försök en stund, och du skall sedan erinra dig detta. Du känner den stackars qvinnan der borta vid klefven, som är lika ensam som du, och som dertill bär bördan af att hafva förorsakat så mången annans bittra stunder. Du eger ingen vän, säger du; men den qvinnan möter ingen människa, som ej är hennes ovän. Hvarhelst hon gick in, lemnade hon tvedrägt och afvohet efter sig. Hvarhelst du gått ut, Susanna, har man sagt: "Herre Gud, att ingen kän göra något för den stackarn." Så följer långt snarare en bön än en förargelse med dig på din väg. Du klagar, att du aldrig gjort en människa någon glädje; du har ej kunnat det, ty du har alltid varit rädd för människorna. Men klaga ej så! Du har ju aldrig medvetet sårat en mask; du har aldrig med hårda ord krossat någons oskyldiga fröjd; du har aldrig dömt din fallna medsyster, och det fastän du aldrig sjelf satt din fot på hennes slippriga bana; du har aldrig i blind sjelfförhärdelse, liksom mången annan, som trott sig vara en af de korade, uppgjort räkningen med din Gud på detta sätt: "Jag har gjort så och så mycket godt; jag har lidit så och så mycket ondt af de lyckligare; jag har hulptit efter min förmåga — nu må väl Gud hjälpa mig!" — Nej, du har aldrig haft på dina läppar detta

hädiska tal, Susanna, och ännu mindre har en sådan föreställning funnits i ditt hjerta. Du har i detta hjerta i stället alltid ropat: "Jag fattig, syndig människa!" — — Då du besinnar detta, kan du ännu säga, Susanna, att du är den olyckligaste? Du har ingenting att berömma dig af, säger du. Säg det gerna, säg det om igen; ty det är sant. Men din Herre och Gud kan du berömma, kan du gladligt lofva och prisa; ty han har bevarat din fot ifrån mången stötesten, kanske just genom att pålägga dig det sjuka sinnet. Detta har du ej kunnat undgå ännu; men, Susanna, tänk aldrig mer att det sändes dig såsom ett straff, utan såsom en pröfning blott, måhända som ditt skyddsvärn. Huru många finnas ej, som gerna, ack! så gerna ville gjuta dina tårar, för att ett enda ögonblick dermed kunna utplåna sin egen skuld."

"Glöm dock icke, Susanna" — fortsatte en annan röst ur drömverlden — "glöm aldrig ett ögonblick, att det sjuka sinnet, om det också ej är ett syndens straff, sjelf kan bli till synd, den synden att misskänna andra. Tänk ej om människor i yttre lyckligare förhållanden, hvilket du någon gång brukat göra, såsom om de aldrig vetat af hvad det är, att slå sig för sitt bröst och ropa: "Jag fattig, syndig människa!" derföre, att de bära en sorglös yta och äro omgifna af dyra familjeband och alla lyckans förmåner. Tro mig, stackars vän! dessa hafva varit någon natt i Gethsemane, äfven de. Det finnes väl människor, som äro nästan gudlöst nöjda med sig sjelfva, men de äro icke många. Och i alla fall skall du vid närmare aktgifvande finna, att det härflyter mera från en önskan att inbilla andra sådant, än från en verklig sjelfförhärdelse. Genom lyckans yttre förmåner friköper sig ingen från den inre kampen. Du har icke hört de halfqväfda veropen, öfvermåttnadens, sjelfföraktets; du har ej mått tomhetens fasansfulla djup. Du trodde att der ej gafs någon anledning till sorg, derföre att du såg glada miner och muntra småleenden; men tacka Gud, kära Susanna, att du aldrig småler på det sättet; tacka Gud, om han aldrig låter dig småle så, intill slutet af ditt lif.

Du tänkte om den vackra fästmon, som du arbetade för i går och som behandlade dig så hårdt, att hon föga visste hvad mycket ondt ett hårdt ord betydde, huruledes det är ett frö, som, inkastadt i hjertat, ligger och bulnar der och medför en vida värre kommande smärta, än det i den första stunden förorsakade. Nå, jag vill säga dig, Susanna, denna

qvinna var hård emot dig, emedan hon sjelf nyss förut blifvit hårdt, mycket hårdt behandlad. Hon talade kärfva ord till dig, emedan i hennes eget hjerta lågo ord och grodde, som voro ännu mycket kärfvare och bittrare; och i hennes egen hjerna flög under hela tiden den tanken fram och åter: "Han visste icke hvad han sade — han visste det icke, men han gjorde mig mycket ondt."

"Och nu, Susanna!" — sade en tredje drömgestalt — "nu sedan du besinnat att ditt sjuka sinne hitintills kanske varit dig till välsignelse, emedan det fredat dig för mången frestelse och lemnat dig i fortfarande besittning af hvad mången saknar, ett icke allt för betungadt samvete; nu sedan du besinnat, att ingen finnes, som ej förr eller senare måste kämpa lidandets eller samvetets blodskamp, — nu skall du försöka att fatta mod, ty nu är den behagliga tiden. — Tänk dig derjemte, min stackars vän, att Gud har gifvit oss den yttre verlden till gagn äfven för den inre. Derföre: huru många föresatser du än gör att icke gråta, huru många beslut att vara modig och glad, skall du dock icke lyckas, innan du gjort det gladt omkring dig i din ensamhet. Den bästa glädjen är ingen ovän till den ensamma; men äfven enslighetens glädje vill vara i godt sällskap, i sällskap med en klar eldbrasa om qvällarna, med ett städadt golf om dagarna, med blanka kökskäril, hvitlimmad härd och stelstärkta gardiner och — om du vill — en katt eller en hund, som kan sitta och fägna sig åt lifvet framför spisen. Jag vet väl, att många skola säga dig: "Gå ut bland folk, Susanna! Sitt icke der och gräf in dig i ditt eget elände!" Men jag säger dig: gå icke ut bland folk, stackars vän, innan du inom dig sjelf letat rätt på värnen för ditt lugn och din tillfredsställelse. Den glädje, som du icke, med Guds hjälp först och genom egen kraft dernäst, kan förvärfva dig, skall aldrig verlden och människorna kunna gifva dig. Det, som gifves af andra, kan af andra fräntagas. Och tror du väl, Susanna, att Gud, som så länge låtit din själ irra på en enslig stråt, icke skulle hafva gifvit dig förmåga att äfven der finna den rätta stigen? Jo, helt visst har han gifvit dig denna förmåga, att inom din egen själ skapa din egen lycksalighet, dock icke ensamt för dig sjelf; ty när du väl hunnit den gröna fläck, der lefnadsmodet växer, skall du gå ut och dela med dig åt andra. Gläd dig emellertid tillsvidare åt din ensamhet och tro, att Gud ville att din lycka ej skulle bero af medmänniskors godtfinnande. Låt det slags lycka, som vänner och fränder skänka, vara sällhetens

lätta öfverbygge; men lägg grundvalen inom dig sjelf! — Och nu säger jag dig: sopa för din dörr, slå ut all röken genom fönstret, gå efter nyrepadt löf och sätt dig se'n och muntra dig sjelf och den gamla frun och tänk på, huru godt Gud har ämnat det åt dig. Gå så ut och gör detsamma för den qvinnan, vi talte om, hon som är mycket olyckligare än du någonsin varit; ty det är konsten för dig, Susanna, att du, i stället att söka lifvets pligter och ändamål ute på verdens flacka marknad, söker dem i den lilla vrå, der andligt och lekamtligt mörker gömma sig. Endast såmedelst skall din ännu skygga själ komma in på den rätta lefnadsglada stråten. Från världsmarknaden åter skulle du komma hem, belastad med tusende nya bördor, du enfaldiga, försagda Susanna! och du skulle, med ditt inskränkta förstånd, tänka ofta falskt och döma ofta skeft om hvad som för dina och mina ögon allt ser bra fult ut ibland, fastän det icke alltid är det. Nej! framkalla ljus och glädje först inom din egen lilla yttre verld, sedan inom den inre; och lita framför allt på Den, som sade: "Varde ljus!"

"Varde ljus!" — — — I det hon tydligt hörde dessa ord, vaknade Susanna; och den klara höstmorgonens solljus strömmade in i rummet, drog ett bredt band öfver hennes täcke, en smal snedrimsa öfver det bredvid stående sybordet och psalmboken, som låg derpå, men visade på samma gång, huru dammig och med oordnade sysaker öfverfyldt detta bord var.

Det var så konstigt. Susanna vaknade med ett mindre tungt sinne än vanligt, men aldrig hade hon ändå erfarit en sådan vantrefnad af att se, huru vanvårdadt hon hade det omkring sig. Hon låg och funderade en stund, sade än en gång vid minnet af födelsedagen: "Det var ett lif!" Men se'n undrade hon, hvarför hon icke sagt som vanligt: "Det är ett lif!"... Hon sträckte mekaniskt ut handen efter psalmboken, den föll upp vid märket: "Bönhör mig, Gud — bönhör den svage anden!"... och nu gick minnet upp för henne, minnet af den kvalfulla kampen, minnet af bönen, minnet af den inbillningen, att hon varit i drömmarnas land — eller kanske hon verkligen drömt?

Det hade, som nämndt är, aldrig fallit Susanna in att bemärka huru vantrefligt det såg ut omkring henne. Af gammal vana hade hon väl äfven i går sopat midten af golfvet; men kyrkkläderna hängde sedan förra söndagen framme på spiken nära sjelfva fönstret, kyrksjalen låg på bordet i evigt sällskapande med kammsakerna och kaffekopparna, nysydt och osydt ulltyg låg

framme på alla stolar och luktade bresilja och färull, och midt på ulltygssoffan lågo mors glasögon och en del af "Peter Simpel".

"Nej, detta är nu för dåligt!" sade Susanna i det hon steg upp. Hon städade sig sjelf med mera omsorg än någonsin förut, røjde af sybordet, fick undan kammsakerna och lade alla ulltygsstyckena i hög på en stol borta i hörnet med ett nytt lärfsstycke öfver. Först derefter tog hon fram kaffet och budade modren på vanligt sätt.

Gumman kom in, som hon brukade vid denna tid på dagen, i en kort stubb, ett oknutet lifstycke, hvarifrån banden hängde och slängde, och en stor yfvig nattmössa med fristående krus. När hon fick se Susanna så snyggt klädd, utbrast hon otåligt:

"Skall du ut i dag med?"

"Nej!" svarade Susanna saktmodigt. "Jag afsade mig arbetet i går."

"Hvarföre går du och spökar ut dig och sätter bort tiden med att kamma dig?"

"Jag har inte kammat mig sedan i söndags", sade Susanna undfallande.

"Ny ställ!" anmärkte modren. "Är du rent befängd? Tänker du sopa en gång till?"

"Jag har inte sopat i dag, jag kom till att tycka att det såg så otrefligt ut med alla ulltygslapparna på golfvet, så jag plockade upp dem och la dem på bordet der, innan jag tänkte städa."

Men detta var för mycket. Modren strök alla ulltygslapparna ned från bordet på golfvet igen, och utbröt:

"Du tänker inte på någon ny ställ, du, så länge mor din lefver! Hvad som är godt nog åt mig, är litet för mycket åt dig. Och det blir inte att latas och sätta bort arbetstiden med finkamning och sopning två gånger om dagen."

Nu hade Susanna bra stor lust att börja gråta igen, men hon hade tagit ett godt beslut i går qväll och sväljde modigt de första tårarna.

Modren, som ej var van att se Susannas tåreflod så snart utsina, kastade på henne en skarp blick och yttrade:

"Jag tror du trilskas."

"Nej, mor", svarade Susanna undergifvet. "Mor har så många gånger sagt att jag gråtit för mycket och så vill jag bjuda till att gråta mindre. Jag blef trettio år i går och jag tänkte på, att det är tid att bli mor litet bättre till lags."

Gumman såg förundrad ut, kanske äfven något förlägen. Men hon yttrade ej ett ord på en lång stund. Slutligen sade hon, väl med den gamla skärpan i rösten, men dock uppenbarligen i försonande mening:

"Ulltygslapparna kan du ju samla ihop igen, om det nu skall vara så frökenfint."

Än en gång höll Susanna på att gråta, men hon gjorde det ej.

Fram på förmiddagen, under det hon satt och sydde på ett klädningslif af svart orléans för en flicka borta i en rik bondgård, kom Susanna att tänka på, att hon kanske varit litet för hastig i går med den unga frökens klädningslif, derföre att det var hennes, Susannas, födelsedag, och derföre att det då var dubbelt smärtsamt att få tillrättavisningar. Vidare kom hon att tänka på, huru betryckt den unga fästmön sjelf hade sett ut, då hon kom in i rummet, innan profningen tog sin början. Kanske, tänkte Susanna, hade hon sina sorger, hon med. I alla fall kunde man väl inse, huru illa till mods den unga fästmön skulle vara med sin osyddade klädningslif, som hon ämnat öfverraska fästmannen med den följande söndagen. "Det är allt synd, om hon ingen får som hjälper sig", sade Susanna till sluts för sig sjelf. "Jag kunde då väl gå dit åt i skymningen och höra mig för, huru det låter."

Sjelf hade hon för tillfället, efter som det stundade till Julen, så mycket arbete, att hon hade svårt att åtaga sig mera. Men Susanna, som hade ett godt hjerta, fastän hon alltid saknat mod att visa det, hade nu fått detta mod, sedan hon lagt sitt öde i Guds hand i går qväll — icke på det gamla vanliga sättet, eller med beräkning att Gud var till hands, när hon så ville, utan människans eget bemödande — utan med fast föresats, att möta hans kallelse och ge akt på hvarje vink.

I skymningen, sedan hon gjort upp eld och sett en vacker brasa upplysa modrens rum och öfvertygat sig att gumman hade det godt och väl, sysselsatt, som hon var, med slutet af "Peter Sempel", gick Susanna derföre öfver till herrgården. Då hon kom in i kökskammaren, stod fröken just der sjelf och, med stora tidningsmönster och en min af största förlägenhet, sökte förgäfvnes foga framstycken och bakstycken tillhopa.

Hon var så varm om kinden; hennes bruna hårflåtor, som lågo i kors och tvärs öfver nacken, hade halkat ned och hon

brann af otålighet och oro. Just i detta ögonblick kom den gråtmilda, beskedliga sömmerskan som en räddningens engel.

"Hvad i all verlden!" utropade fröken och gick med sax och sybehör emot Susanna. "Har mamsell glömt något här i går afton?"

"Nej, jag kom att tänka på se'n", sade Susanna, "att om fröken ville låta mig bli betrodd med lifvet en gång till, så skulle det visst hjälpas bara med att taga in på axelsömmarna och lyfta upp dem litet."

Den unga flickan flög Susanna om halsen.

"Herre Gud, hvad mamsell gör mig för en stor tjenst! Jag har funderat på detta så att jag haft hufvudvärk hela dagen. Och så har jag icke kunnat vara ute och få spatsera med Adolf, som jag velat så gerna — af vissa orsaker. Ack, kära, kära mamsell Susanna! nu skall mamsell först ha en kopp thé, och sedan skall jag genast taga af mig och profva lifvet igen."

Hon flög ut, och Susanna hörde henne i förstugan beskrifva för Adolf den lyckliga tillfälligheten, hvarpå de unga beslöto att en förkiarings- och försoningspromenad skulle företagas efter profningen. Susanna tänkte, att det kanske var hon, som nu stiftat fred mellan de tvänne älskande, och dervid log hon, ett sådant der litet förstulet leende, som när Sara hos Patriarken stod i dörren och log.

I dag var det en synnerlig tur med alla åtgärder för klädningens lifvets förbättring. Det var klart att fröken kom att se ut som en docka till den följande söndagen, och Susanna kände sig verkligen glad; hon hade nästan gjort en god gerning, om icke två.

Då Susanna kom ut i köket, med syarbetet inlagdt i en serviette, var hon i en ovanligt lifvad och sällskaplig sinnesstämning. Hon var icke missnöjd, kanske till och med litet nöjd med sig sjelf; bestämdt hade andra varit nöjda med henne, och hon hade fått mycken uppmuntran. Hon hade äfven fått en kopp varmt thé med nybakadt småbröd och, just som hon skulle gå, ett glas glödgadt vin. Susanna egde i denna trefna sinnesstämning mod att vända sig till hushållerskan, hvilket hon aldrig gjort förr.

"Om jag vet", sade hon, "hur mamsell Löfqvist kan få golfvet så der hvitt och stenarna ritade på det der sättet?"

Och nu uppstod en lång diskussion om fördelarna af såpa, rotborste, lim, krita m. fl. visserligen rätt dyrbara materialier;

men — menade mamsell Löfqvist — i ett hus, der det var så god tillgång, som hos majorns, fanns intet hinder för mamsell Buttermann att få låna ett eller annat sådant, om hon så ville. Derpå besåg Susanna, med vidtutseende planer på sitt eget hem, den ovanligt vackert strukna spisen och de blixtrande kopparkärlen; och då mamsell Löfqvist försäkrade, att ett sådant kök i hennes tycke var bra mycket vackrare än salongen med de begge trymåerna, emedan man der just aldrig märkte när det var söndag eller hvardag, då man deremot i ett rum med hvitlimmad spis, ritad häll, nyskuradt golf etc. genast såg att helgen och sabbathen trädte in, — då icke allenast instämde Susanna, utan tog sig till och med djerfheten att litet förläget beundra mamsell Löfqvists smak, hvaröfver denna blef lika förundrad som smickrad.

Men då i detsamma kammarpigau, som med vidöppna ögon stått och förundrat sig öfver att den stackars mamsell Buttermann kunde tala med folk om annat än syarbete, obetänksamt knuffade hushållerskan i sidan, för att fästa hennes uppmärksamhet på detta mirakel, drog sig Susanna genast skygg tillbaka, tog ett tafatt afsked och gick hem.

Hemma låg modren och dusade i en tung och orolig sömn. Susanna tyckte att den föreföll onaturlig, men lugnade sig, då modren vid hennes försök att lägga hufvudkudden till rätta utstötte ett vresigt: "Låt mig vara i fred!" Emellertid låg Susanna länge vaken denna natt, kanske den fridfullaste hon hitintills upplefvat, och då hon slutligen infördes i sömnens rike, såg hon der de unga förlofvade gå arm i arm, glada och strålande och ibland äfven vänligt nickande åt henne, åt Susanna sjelf.

Modrens sömn på aftonen hade emellertid ej varit god. Följande morgon låg hon sjuk. Hon yrade emellanåt och låg jemt och smågrälade med menskligheten. Ibland kände hon Susanna, ibland icke. Nu, om någonsin, hade det varit tid att gråta. Stor lust hade hon dertill; men nej! ännu ville hon försöka att hålla modet uppe. Hon skötte om den gamla så godt hon förstod, gjorde snyggt i de begge rummen, bad derpå en grannflicka, som händelsevis kom in, stanna hos modren, medan hon, Susanna sjelf, gick bort till soldat Huggs hustru, för att få låna den äldsta flickan till hjälp under modrens sjukdom.

Under vägen till Huggs soldat-stom undrade Susanna mycket, hurudant hennes lif skulle bli, om modren nu gick bort. Hon kände visserligen, att heta och strida tårar skulle strömma ned för hennes ansigte, då modrens kista skulle sänkas ned i det

tysta rummet, såsom äfven tårarna strömmade just nu vid tanken derpå; men hon kände äfven, huru välsignadt det var, att hon, innan detta hände, fått upplefva en fridens dag, en födelsedag för goda och allvarliga föresatser, och hon hoppades nästan, att, sedan hon gråtit ut, hon skulle bättre hålla sina föresatser. Och aldrig hade hon, såsom nu, i den svåraste pröfningens stund, så fullkomligt förtröstansfullt kunnat säga: "Ske Guds vilje!"

Hos soldat Huggs låg mannen sjuk, och hustrun — just den människa, som skyddes af hela världen och som hon drömt om den natten — gick ut och in och ondgjordes öfver sjuka karlar, kreatur, ungar, Gud och människor. Mannen låg så svag i sin säng, att han blott med handen kunde ge en vink åt Susanna.

"De säger att jag skall till och dö", sade han, "och mamsell, som stått till hands mer än en gång, skall höra hvad jag säger, fast jag vet icke hur jag skall till och säga det. Men Herren välsigne hennes stoft! Och om mamsell ville tänka på Maja-Lisa, så gjorde hon Gud en tjenst. Tösen är inte rätt riktig, det säger folk; men hon har blifvit slagen och hundfilad se'n hon var en alen hög, och nu är hon förgjord, det är hon; men jag tänker inte hon är fjantig."

Ett sådant testamente hade Susanna ej önskat sig. Det var Huggs äldsta dotter, en rask och tilltagsen flicka, hon velat hafva till hjälp, ej Maja-Lisa, som var den näst äldsta. Hon betänkte sig en stund. Kanske Gud vill, att jag skall göra den stackars mannen denna tjenst, tänkte hon, och den tanken afgjorde hennes beslut.

"Jag kom just för det ärendet hit, Hugg", sade Susanna. "Jag kom hit, för det mor har sjuknat för mig hemma, och jag ville be om jag kunde få Maja-Lisa till lån på en tid åtminstone. Hon brukar passa mig bra. Det minnes jag se'n i fjol en gång."

"Välsignade mamsell, tala icke om det fånet", sade Maja-Lisas mor, "hon är så stelhuggen, så hon går inte undan för sopqvasten när jag ber henne en gång. Jag hade Anders till att slå henne (en tung suck från manneus bröst) en gång i fjol våras, och Gud förlåte mig, spottade hon inte far sin i ansigtet, och har hon inte varit och är spritt galen, inte annat än jag ser. Kom hit, unge, och lät mamsell få se på dig! Ser hon riktig ut, tycker mamsell? Nej, bed Gud hjälpa mig för de ungarna, som aldrig ha brådtts på mig... Kan du titta på mamsell, när hon frågar efter dig?"

Och så slängdes Maja-Lisa fram till Susanna, och stod der stel och styf och förhärdad, med händerna på ryggen, just likgiltig för hvilket intryck hon gjorde.

"Nu skall du bli med mig, Maja-Lisa", sade Susanna, "du sprang så snällt till källan åt mig i fjol, minns du det? Och så kan du gå fram till herrgården ett ärende, om jag behöfver. Vill du bli med mig nu med detsamma, så följs vi åt?"

"Ah ja, det kan jag väl göra", sade Maja-Lisa slutligen nådigt och med stor bondstyfhet.

"Tänk då icke på något ledsamt, Hugg", sade Susanna, "utan tänk på att ni snart kommer öfver denna svåra värken. Tillsvidare kan Maja-Lisa bli hos mig."

Den sjuke soldaten, från sitt usla läger, såg på Susanna med en blick, som hon med glädje kunde minnas i sin dödsstund.

På hemvägen gick Susanna och tänkte, icke litet bekymrad, på det ansvar hon nu påtagit sig. Med hennes eget veka, sjuka, nervösa sinnelag, var det nästan intet på jorden, som mindre naturligt passade henne än barnauppföstran; ja, hon hade alltid känt nästan en liten motvilja mot barn. Och dock tyckte hon nu, att det låg så tydligt för henne, att det var Guds afsigt att hon skulle hjälpa till att aflyfta den sjuke mannens börda, och att bjuda till att göra menniska af det stackars förvildade barnet. Men det var intet roligt verk, det tyckte hon också. Det var då bra mycket mer behagligt att hjälpa den unga fröken i går. Men Gud utser offret, tänkte hon slutligen undergifvet, i det hon steg in till modren, som nu låg i full yrsel.

Det första Susanna använde sin skyddsling till var att springa till herrgården efter fröken eller mamsell Löfqvist; ty sjelf, nervös och tafatt, förstod sig Susanna mycket litet på sjukas vård.

Och nu blef det för stackars Susanna en tid af stora bekymmer, af många tårar, dem hon nu ansåg sig hafva rätt att gjuta, af mycken ångest och vedervärdighet, och detta just som hon hade börjat inbilla sig att lifvet skulle klarna litet. Men hon hade äfven stor hugnad emellanåt, mest af den förändring, som modrens väsende så småningom undergick. Susanna trodde sjelf, att det var sjukdomen, som gjorde den gamla mindre sträng och hård; men möjligt var, att äfven Susannas eget förändrade uppförande verkat dertill. Och mycket förändradt var det verkligen. I stället att lefva endast inom sig sjelf, hade Susanna nu sina tankar lika mycket fästade på hvad som omgaf henne, var outtröttlig i sina bemödanden att bereda modren all den be-

qvämlighet de små tillgångarne medgäfv, sväljde tårarna så snart hon var i sjukrummet och sökte gissa till den gamlas minsta önskningsar, bland hvilka, förunderligt nog, var äfven den, att hafva städadt och friskt i rummet. Mycken tröst hade Susanna äfven af den unga fröken, som ofta kom och gjorde det bästa hon kunde göra, nemligen gråta med Susanna, som visst ej ännu öfvergifvit sin gamla benägenhet till tårar.

Hvad Maja-Lisa angick, så var hon till en början temligen bra, men blef sedan trög och ovillig, derpå styfsint och stursk och förklarade slutligen med bestämdhet, att hon ärnade sig hem till mor igen. Susanna tänkte nog, att sådant ej skulle lända till sakernas bästa, men för egen del tyckte hon det vara bäst om den ansvarsfulla omsorgen togs ifrån henne, och hon lade sig således icke emot flickans vilja, utan sade tvertom en skymning, då hon kände sig mer än vanligt trött och uppgifven:

”Ja, gå du, stackars barn! Helsa far att jag hade tänkt att försöka om mina krafter räckt till . . . men det göra de visst icke. Jag förstår mig icke på barn, jag; din mor har vana på flera. Helsa far så godt, Maja-Lisa, och gå nu, innan det blir för sent.”

Men Maja-Lisa gick icke.

”Nå, så gå nu, så att du slipper bli mörkrädd öfver skogen”, sade Susanna efter en stund, och gick med detsamma sjelf in till modren.

Då Susanna kom ut i köket igen, icke utan en viss oro öfver att hafva kanske för tidigt öfvergifvit den stackars Maja-Lisa, fick hon med förvåning se denna sitta nedkrupen vid fällbänken. Der satt hon och teg och torkade sig med de sträfva hårpiskorna i de förgråtna ögonen.

”Hvad menar du, barn — tänker du inte gå nu?” frågade Susanna ännu en gång.

Men nu kom sanningen fram. Maja-Lisa ville alldeles icke gå; hon hade blott i en känsla af ungdomligt öfverdåd framkastat denna hotelse. Modren slog henne alla dagar — här hörde hon aldrig ett ondt ord; hemma åt hon vattvälling om morgonen och vattvälling om middagen och likaledes om qvällen — här fick hon en kopp kaffe med en egen enskild sockerbit, som ingen skulle dela, till morgon, mjölk- eller gryn-välling till middag och rågmjölsgrot med sötmjök till qvällen. Sjelfva Maja-Lisas styfsinhet hade aldrig ett ögonblick i sjelfva verket kunnat emotstå ett sådant inflytande.

Susanna blef långt mera ledsen än glad, då hon hörde, att det nödvändigt skulle bli hennes öde, att, så gammal ungmö hon nu var, taga det uppväxande släktets uppfostran om hand i Maja-Lisas person. Hon hade så stor misstro till sig sjelf. Hon trodde sig icke om att uppfostra en katt en gång; och hon tänkte icke ett ögonblick på den bästa af all uppfostran, eller den, som vi få af hvarje medmänniska på vår väg, hvilken går före oss med ett vackert efterdöme och ett högt moralitetsstandar.

Under sin sjukdomstid och isynnerhet under senaste dagarna hade modren — såsom redan är berättadt — varit i sitt väsende mindre kärf och hård; men något uppmuntrande och vänligt ord hade hon ej ännu talat. Men en Söndags qväll, då Susanna suttit länge tyst och stilla och lyssnat på modrens andedrägt, reste denna sig hastigt upp och sade:

”Är det Sanna, som sitter der?”

Hon hade icke kallat henne ”Sanna”, sedan hon var ett femårs barn.

”Ja, mor! Gud välsigne! Huru är det?”

”Sitt här barn!”

”Tycker I att I är sämre, mor?”

”Menar du att jag varit stygg emot dig, Susanna.”

”Åh nej, mor! Det har I väl inte. Jag har ej varit sådan som jag borde vara, jag.”

”Nej, Susanna, felet var inte ditt. Ser du, jag tyckte aldrig om barn; och så kom du till mig i en tid då jag inte behöfde dig . . . Det är så, att det kan ingen vanlig mor döma öfver huru det käns . . . Och se'n blef jag gift med din far och se'n skämde han bort dig och förargade mig, och du gjorde aldrig en glad stund mellan dina föräldrar. Och när han se'n var död, så började ditt lipande, värre än när du var barn, och jag har aldrig tålt lipande: det duger så sällan till någonting här i verlden. Men nu dör jag, barn . . . Menar du, att du skall knota på min mull, som jag har knotat på ditt lif?”

”Åhnej, åhnej! mor! jag visste såväl huru det var. Men det skulle bli långt bättre nu, om I finge lefva? Menar I inte . . .

”Ta mig i hand, Sanna,” sade hon och rösten blef allt svagare. ”Du är god i hjertat och Gud skall hjälpa dig. Men hvarför går du ifrån mig? Jaså — du vill stanna hos mig, säger du. Gud välsigne dig för det!” — Hon reste sig upp, men föll tillbaka igen; och solen bröt i detsamma in och visade Susannas moder, tillbakalutad i den eviga stillhetens hvila, och dottren, knäböjande

och gråtande öfver, att hon förlorat sin moder, just som hon funnit henne.

Hon tog sin bibel och läste mekaniskt de första ord som kommo för henne: "Kom igen min son David — jag har syndat — jag vill intet ondt mera göra dig — — —" Nej, tänkte Susanna, jag vill läsa en psalm i stället. Och hon läste först tyst, sedan högt, och till slut sjöng hon den ena efter den andra af den nordiska Davidsharpans tempelsånger.

Söndagsqvällen blef mera och mera skum, men Susanna fruktade sig icke. Det var så förunderligt. Den moder, som hon i årtal knappt kunnat nalkas, medan hon lefde, utan fruktan, närmade hon sig nu, såsom död, utan bäfvan, och kände dervid endast upplyftande frid och uppmuntran. Då hushållerskan på herrgården och ett par andra kommo till henne för att vaka med henne, var Susanna så lugn, att de ännu aldrig sett henne sådan, och de undrade om hon kunde vara en bland de utkorade, som snart skulle sjelf vandra efter den stilla vägen.

Men dessförinnan hade Susanna ännu många uppgifter i lifvet. Först och främst skulle hon lära sig rätt besinna den satsen: hjälp dig sjelf, så hjälper Gud äfven; och hon bjöd ärligen till. Sedan skulle hon ha många goda gerningar att insamla; och tiden behöfdes väl, ty Susanna, som aldrig var sen att fatta goda föresatser, hölls ännu länge tillbaka af den gamla försagdheten och modlösheten, då fråga var att handla inför människors ögon. Framåt gick det likväl, om ock med små steg, alltid framåt, ty aldrig behöfde hon taga ett steg tillbaka; och glad var hon nu, för hvarje ny station, som hon passerade.

Att Susanna gret då modrens kista försvann ned i den tätt granrisade hvilokammaren, det veta vi. Men hon gret nästan lika mycket när den stackars Huggs jordiska kvarlevor kort derefter följde samma väg.

Då hon kom hem den middagen sade hon till Maja-Lisa: "Skall vi kunna dra's tillsammans nu, vi bägge, Maja-Lisa!" Och flickan stod i en ny svart klädning vid spisen, på hvars blanka häll stora tårar tillrade ned, såsom Susannas egna, tallösa tårar i årtal neddroppat, och svarade: "Far ville så gerna — och jag med".

Dermed var det också afgjort; och Susanna kände nu endast glädje deröfver. Om Maja-Lisa artade sig väl, kunde hon ju kanske bli hennes egen ålderdomsuppmuntran, och i alla fall hade hon uppfyllt sin pligt huru än Gud styrde för utgången.

Det kan ingen tro huru fint och vackert Susanna ställde det i ordning i sin lilla stuga till Julen. Först och främst hade hon ordentligt bakat, bryggt och lakat, och så hade hon skaffat sig de hvitaste golf man ville se, täckta i ena rummet med julhalm, i det andra med korslagda halmmattor, på hvilka eftermiddags-solen kastade sitt guld. Maja-Lisa tyckte att det såg ut som ett paradisi; och visst är, att en paradisk helgfrid hvilade öfver den gamla ungmöns ensliga tjäll, en frid, som ingalunda stördes deraf, att Maja-Lisas gråhvita katt sprang och förlustade sig med sig sjelf i julhalmen.

På Juldags-eftermiddagen kommo på klingande slädföre de förlofvade och helsade på Susanna i hennes nyreparerade och vackra stuga. Hon fick koka starkt kaffe åt dem och bjuda i mors egna äkta kaffekoppar, som voro af hundraårigt värde. Och beröm fick hon både för kaffet och kopparna och hela ställen i huset; och hon mottog det, blygt förstås, men utan den gamla försagdheten. Senare på qvällen, fick hon ett annat ännu mera välkommet besök. Det var enkan från soldatstomen, som kom för att tacka för Maja-Lisa. Sedan kom hon ofta, för att tacka för sig sjelf, för all den tröst och uppmuntran, som den brutna qvinnan till slut fann sig behöfva och som Susanna, i all sin enfaldighet, kunde meddela.

En sådan vinter hade Susanna aldrig upplefvat förr. Då dagens arbete var slut, kunde hon väl mången gång, vid den flammande reselden under de långa qvällarna, försjunka i sorgsna minnen och äfven ibland fälla sina tysta tårar; men det var inga hopplöshetens tårar nu. Och snart när hon märkte och såg, huru flitig och stilla Maja-Lisa satt vid spinnrocken och hur muntert katten lekte med Maja-Lisas garnnystan, log hon i sitt sinne och jemväl med läpparna, ty äfven den konsten hade hon nu börjat lära sig.

Och om våren, då vitlock och majnycklar och blålockor döko upp, då var det vackra, heliga kyrkpromenader, icke uppskakande och förstämmande såsom förr, utan just sådana de äro, då man kan, i återvunnen frid, lägga ned sitt offer vid Frälsarens fötter. På hemvägen från kyrkan talte Susanna med Maja-Lisa dessa allvarliga ord, som hon ännu skulle skämts för att nämna midt i hvardagsbråket; och kanske var det derföre, som dessa ord verkade så mycket kraftigare i den ungas hjerta, gömda men aldrig glömda . . . .

Och nu Susanna! sedan du passerat vägsnittet, nu vet du, nu veta vi alla, att ingen förgäfvets behöfver ropa efter bönhörelse för den svaga anden, som svigtande i striden beder. Och i vår tid behöfva det många. De äro rundt omkring oss, dessa själsjuka, sinnessjuka, nervsjuka. Modlöshetens och själsångestens ande besöker våra nordiska hem, lika obevekligt, som de sju onda andarne besökte Österlandets ungdom. Han klappar på den glade studentens dörr, liksom på den gamla ungmöns. Vi bedja: spara hans ungdom, ty hans glädje har varit så kort ännu; förbarmande öfver hennes sena år, ty hon har aldrig haft någon glädje af lifvet! Men låtom oss förena med bönen ett uppmuntrande ord och intala den försagda mod! Ty då modet kommer, försvinner den onda anden; och efter modet följer kraften och med kraften hoppet och med hoppet — allt.

20. Öppen talan.

Ännu ett ord om Modejournaler.

Ehuru Ins. ej tror sig vara den bäst qualificerade att höja sin stämning mot den stränga dom, som i 3:dje häft. 12:te årg. af Tidskrift för Hemmet fälles "Om Modejournaler", af — In —, vill jag dock efter förmåga söka försvara dessa mina gamla vänner. Att intet finnes här på jorden som ej kan missbrukas, är en gammal erfarenhet, men att det derföre ej bör få finnas, skulle leda till många oriktiga slutsatser. Den värda — In — torde blott hafva betraktat den ena sidan af saken, och jag medger att hennes framställning af den verkan missbruket af en modejournal kan åstadkomma är ett ganska afskräckande exempel för den mor, som härom rådfrågat henne för sina döttrars räkning. Men då hon grundat ett allmänt omdöme hufvudsakligen på den erfarenhet hon gjort hos *en* af sina bekanta, så torde hennes påstående — om det skall anses giltigt — behöfva bekräftas af andras erfarenhet. Många, som i likhet med mig under en följd af år med stor fördel använt modejournalens mönster vid tillklipping och förfärdigande af egna och andras kläder och linne, hafva säkerligen icke rönt några af de verkliga högst fruktansvärda följder deraf, som — In — för oss utmålade. Jag förmodar att — In — icke har något att invända mot att hvarje qvinna sjelf kan förfärdiga eller åtminstone till-

skära och ordna förfärdigandet af sina egna, sina syskons eller sina barns kläder och linne. Hvar och en bör kunna pröfva sig sjelf, så att härtill ej användes något af den tid och de krafter, som böra egnas åt högre och nödvändigare pligter och göromål. Om man nu för detta ändamål håller en modejournal, så behöfver man ju ej offra mycken tid att genomse hvart ankommande häfte; och att uppsöka det tillskärningsmönster, som man för tillfället behöfver, bör ej taga längre stund än man annars måste använda för att kanske på långa omvägar låna sig detsamma af vän eller väns vänner.

Man måste djupt beklaga att nutidens uppfostran, med sin för öfrigt så stora mångfald af läroämnen, så mycket lemnar åsido den för hvarje qvinna, hög eller låg, så nyttiga och oumbärliga konsten att sy och tillskära. Det anses vara tids nog att börja med öfning i handarbeten sedan den öfriga s. k. uppfostran är undangjord eller till dess den unga flickan vid 15 å 16 år har upphört att besöka skolan och ej längre vet hvarmed hon skall fylla sin lediga tid. Är smaken för och vanan vid sådan sysselsättning då ännu outvecklad, så förvärfvas den sedermera blott sällan och ofullständigt. Den ovana handen väljer hellre ett lätt tapisseri eller något dylikt salongsarbete och skyggar tillbaka för det trägna och anspråkslösa arbetet med linne- eller klädsömnad. Vänjes flickan deremot redan som barn att använda några af sina från skolarbetet lediga stunder till öfning i handarbete, så blifver det för henne en lätt och kär sysselsättning och hon skall såsom äldre förstå att begagna hvarje stund af dagen på det nyttigaste sätt. Mången ömsint mor finner det grymt att plåga sina barn med arbete under deras få från skolstudier fria timmar; men är manne icke ett handarbete en bättre hvila på en sådan stund, än läsningen af någon barnbok eller kanske roman? — Detta må synas vara en afvikelse från vårt ämne, men jag har ej kunnat underlåta att vidröra denna i mitt tycke så viktiga punkt. — Om den unga flickan har tillgång till en modejournal, hvarur hon kan hämta mönster till linne- och klädsömnad, så måste densamma, under en riktig undervisning och ledning, utbilda hennes smak och sjelfständighet i valet af det för henne passande. Är det ej bättre att se henne i en af henne sjelf vald, tillskuren och förfärdigad enkel dräkt, än att såsom fallet ofta är finna mången anspråkslös flicka utstyrd i en smaklöst sammansatt dräkt, och sedan höra henne beklaga sig, "att sömmerskan har gjort det

så"! — Jag är långt ifrån att vilja försvara den stora tidsutdrägt som, isynnerhet nu för tiden, skulle blifva nödvändig ifall man ville endast något så när följa med alla modets nycker; men just den omständigheten, att man måste sjelf förfärdiga sina kläder, gör det till en tvingande nödvändighet att göra dem så enkla som möjligt.

Vidare förnekar — In — att någon modetidning fyller det kraf på enkelhet och smak, som bör utgöra hufvudvilkoret för dess användbarhet. Det kan ju ej bestridas att icke de utländska modetidningarne erbjuda oss mycket som är öfverlastadt, smaklöst och för våra förhållanden otjenligt; men så vida man icke sjelf vill uppfinna snitten på sina kläder, hvilket för de flesta torde vara omöjligt, så måste man rätta sig efter det rådande bruket och söka att bland dess otaliga skiftningar utvälja det som bäst passar för ens tillgångar, smak och utseende, helst med undvikande af det *ytterst* moderna, emedan detta snarast blir gammalmodigt och fordrar omändring.

När nu — In — yrkar på att man bör vara nätt och väl klädd, ja klädd med smak och urskiljning, så kan detta åstadkommas endast med ett klokt och riktigt val af de olika mönster en journal erbjuder; ty ytterst få, om ens några bland oss, hafva en så utbildad smak och så mycket skönhetsinne att de sjelfva kunna skapa något vackrare eller lämpligare.

Detta är min ringa tanke uti denna för oss fruntimmer ganska viktiga sak och jag hoppas och tror att jag genom tillämpandet af dessa mina åsikter hvarken satt på spel "min mans goda lynne, hemmets trefnad eller min egen ovärderliga tid"!

Alexia.

21. Nytt på vår bokhylla.

"*Om lagens orättvisa mot den gifta kvinnan*" är en liten skrift, bearbetad från engelskan och lämpad efter våra förhållanden, samt åtföljd af 3:ne bilagor, innefattande Hrr Hazeli och Hiertas motioner rörande mannens rätt öfver hustruns förmögenhet och arbetsförtjenst, samt Hr Bergstedts historik öfver denna frågas behandling vid föregående riksdagar. Den lilla skriften,

hållen i en frisk och smått spefull ton, är både underhållande och upplysande, och skall som vi hoppas i sin mån bidra till den viktiga frågans lösning, om ej vid riksdagen, så — hvad viktigare är — inom allmänna tänkesättet. Förf:n börjar med att under en lekande bild framhålla det sorgliga faktum att de heliga ord, som vid altaret uttalas öfver de nyvigda makarne: *de tu äro ett*, inför lagen blifva ett tomt gyckelspel så snart fråga blir om eganderätt; — hon erinrar hurusom den lättsinniga, laglösa förbindelsen lemnar qvinnan i full besittning af de menckliga rättigheter, som det lagliga äktenskapet beröfvar henne; — huru den äkta hustrun i fråga om eganderätt står på samma ståndpunkt som idioten eller mörderskan m. m., allt fakta, som icke lära kunna bestridas. Ja, fråga är, säger förf:n, om hon ej af lagen är ställd ännu lägre i detta fall än den grofva förbryterskan, ty denna kan dock, som vi tro, till och med inom fångelset efter eget godtfinnande använda hvad hon med eget arbete förvärfvar; åtminstone har ingen rätt att fräntaga henne och, henne oåtspord, använda hennes enskilda arbetsförtjenst — så vida ej det heliga äktenskapet "af Gud stiftadt och inrättadt", men af menniskor förfuskadt, gifvit denna rätt åt hennes andra Jag. Qvinnan är, säger man, till förstånd och praktisk duglighet mannen underlägsen. Nå väl! Om så verkligen vore — hvilket dock faller sig litet svårt att bevisa numera, sedan den ogifta qvinnan visat sig sköta sina affärer lika bra som mannen — men antaget att så verkligen vore, så borde ju lagarne skydda den svagares rätt mot den starkares. Nu är imellertid förhållandet tvärtom. Det är, säger förf:n, som tänkte man sig förevisaren i ett zoologiskt museum gifva följande förklaring:

"Detta, mitt herrskap, är en liten oskadlig fågel, kallad *Mulier suecica*. Näbbet är klen och hennes klor duga ej att rifvas med. Instinkten lär henne att bygga bo och vårda sina ungar, för hvilka hon visar särdeles mycken ömhet, men annars är hon en mycket enfaldig fågel, pickar i sig de smulor som kastas åt henne, och förtär aldrig as, som gamen, eller rusdrycker, som papegojan. Derföre, mina damer och herrar, emedan hon är så hjälplös, så oskadlig, hafva vi slagit denna tjocka kedja om hennes ben, bundit henne fast vid buren och gjort gallren ovanligt tjocka. Hon har ett slags rudimentära vingar, men dem klippa vi alltid för säkerhets skull, ehuru en och annan af våra lärda säger sig vara öfvertygad att, äfven i de bästa omständigheter, vingarne ändå ej skulle bära henne långt."

Ehuru eniga i motståndet drifvas reformens motståndare af helt motsatta motiver. Då somliga förebära den afgjorda underlägsenheten, framhålla andra med rörd emfasis den engalika öfverlägsenheten i qvinnans natur såsom skäl för att mannen bör i allt vara hustruns herrskare eller, såsom det heter på ridderlighetens språk, "bära henne på sina händer". — Vålvilja, ädelmod, ja uppoffring, allt detta är man villig att egna qvinnan; men rättvisa . . . det kommer sällan i fråga. Mången finner det också vida beqvämare höja henne till skyarne, än att göra det treffligt för henne på jorden. Och det värsta är att mången äkta man inom kort fritager sig från både det ena och det andra och inom kort lemnar sin "engel" att kämpa bäst hon kan mot "*les petites misères de la vie*".

Utän att vilja gå så långt som en viss gammal mamsell, som, efter en sorglig jmförelse mellan mannens och qvinnans öde, utbrast: "Ja, det märks då på allting att Vår Herre är karl"! så är man dock ofta frestad att instämma i skaldens klagan att "qvinnan är ett af Vår Herres styfbarn på jorden". Och hvad vinner mannen på sitt envælde? — Att döma af vissa tecken synes han sjelf vara på väg att tröttna dervid, och hvem kan väl undra derpå! Förtryckaren måste finna sig hardt när lika förnedrad af förtrycket som den förtryckte. Från upplyste och frisinnade män har också första tanken på en reform utgått. En dylik reform har i de flesta länder blifvit genomförd och äfven hos oss har sedan flere år tillbaka förslag i samma riktning framlagts för riksdagarna, ehuru hittills alltid förgäfvos. Orsaken härtill är väl hufvudsakligen ovilja mot sjelfva grundsatsen om likställighet mellan man och hustru i fråga om eganderätt. Andra åter erkänna grundsatsens billighet, men rygga tillbaka för dess tillämpning. Det nuvarande förhållandet mellan äkta makar är orubbligt grundadt i naturen, menar man, och reformen, om äfven önskvärd, skulle således ingenting uträtta. Andra åter påstå att den åsyftade lagförändringen skulle ha makt att omstörta både gudomlig och menskelig ordning. Som vanligt ligger sanningen mellan båda ytterligheterna. Vännerna af reformen vänta sig mera godt af densamma än de förstnämnda, och frukta vida mindre ondt deraf än de senare. Den kommer icke att medföra några våldsamma brytningar, ej heller några plötsliga förbättringar i äktenskapsförhållandena. Men stilla och säkert skall dess inflytande lyfta och förädla detta det heligaste af alla jordiska band — icke minst genom att hos den

gifta qvinnan väcka och stärka känslan af *eget ansvar*, detta kungsord, som innebär hemligheten af nästan alla vår tids moraliska reformer.

Detta är i största korthet innehållet af den lilla skriften, som vi härmed anbefalla till läsarens uppmärksamhet.

Förr och Nu, Illustrerad läsning för hemmet. Stockholm 1870—71. Då tidskriften "Förr och Nu" för något mer än ett år sedan framträdde för allmänheten förklarade den i sin anmälan, att "allt hvad som kan tjena till det höga målet: mensklighetens upplysning och förädling, eger vårt intresse". Ehuru sålunda grundad på en åsigt som borde vara gemensam för hvarje tänkande varelse, torde vi ej misstaga oss om vi tro att den nya tidskriften af en och annan mottogs med ett visst misstroende. Ej så som skulle man fruktat, att bakom denna vackra sköld dolde sig en osanning, och att här uppträdde en ny kämpe i den usla litteraturens redan allt för mångtaliga led. Nej, det var i motsatt riktning man trodde sig se en fara, i det man fruktade att pietismen, uppenbarad i en ensidig och trångbröstad verldsåskådning, skulle få allt för stort inflytande på tidskriftens innehåll. Med glädje tycka vi oss dock finna att dessa farhågor varit öfverflödiga; ty om denna tidskrift än öppet uttalar sina sympatier för en allvarlig kristendom, skall hvarje opartisk läsare erkänna, att den äfven har öppet öga och sinne för naturen, konsten, historien, ja, med ett ord, för "allt hvad som kan tjena till mensklighetens upplysning och förädling". Och så måste det ju vara; der kristendomen är sann och lefvande sprider den sina varma strålar, ej blott öfver döden utan också öfver lifvet. Om, för en troende människas öga, det jordiska förlorar sin betydelse, såsom mål för hennes högsta sträfvanden, får, å andra sidan, jorden, med dess mångfaldiga uppenbarelser af Guds under, en ny, en stor betydelse, och mensklighetens historia, med sina, om än ofta dystra, taflor ett nytt intresse; ty "äro vi icke alle bröder?" — Det är denna sunda och sanna uppfattning af kristendomen vi hafva tyckt oss finna i "Förr och Nu", och därför vi hafva den tillfredställelsen, att på samma gång vi anmäla denna tidskrift, äfven kunna obetingadt anbefalla den hos våra läsare.

Rätt omsorgsfullt synes redaktionen hafva vinnlagt sig om att söka uppfylla det löfte som sjelfva namnet, "Förr och Nu", innebär. Teckningarna från det förflutna gå tillbaka ända in i

den dunkla forntiden, till de i runorna gömda äreminnena öfver för längesidan gömda hjeltar. Dessa minnen hafva i Baron Hermelin en synnerligen skicklig och nitisk tolkare. Från kristendomens första tider i nordanlanden har H. Hildebrand, i några uppsatser öfver den svenska missionen, framställt värderika bilder af hjeltar, hvars minne ej så lätt förbleknar, som krigarens blodiga bragder. De öfriga, af åtskilliga författare lemnade, historiska bidragen innehålla episoder ur såväl fosterlandets, som den allmänna historien, till en del åtföljda af teckningar och porträtter, än upplifvande hemiska minnen, såsom af Bartholomeinattens fador, eller Sturemorden, än helt fredligt införande läsaren på en svensk grefvegård i medlet af 1600-talet, der man får tillfälle att göra reflexioner öfver det gamla temat: andra tider andra seder.

Äfven ur nutidens historia saknas här ej bilder af såväl krigets som fredens hjeltar och idrotter, framställda i porträtter, biografier och skildringar. (En del af porträtten lemna dock i utförandet mycket öfrigt att önska.) I sina minnen från Norge har H. v. Z. meddelat intressanta och säkert för många välkomna upplysningar om norska nutidsförhållanden.

Bland resebeskrifningarne intaga de täcka aqvarellerna från Italien, af E. R—y, ett framstående rum.

Också novellen är här representerad af såväl öfversättningar, som originalarbeten. Bland de förra är Alypius af Tagaste, af Webb, den betydligaste såväl till omfång som innehåll. Det är en romantisk skildring från det 4:de århundradet, der händelserna äro grupperade omkring de intressanta, historiska personligheterna Augustus, Monica och Alypius, och, enligt författarens egna ord, diktens element endast sparsamt blifvit anlitadt; "det utgör föga mer än den tråd, med hvilken de sanningstrogna teckningarna af tidens seder och bruk vid hvarandra blifvit sammanfogade".

I "Fadren", af Björnstjerne Björnson, torde väl många af tidskriftens läsare möta en gammal bekant, men en bekant som man med nöje återser och gerna helsar med ett hjertligt: "tack för sist".

Poetiska bidrag äro lemnade af åtskilliga, såväl kända som okända, signaturer; bland de förra se vi med glädje B. E—g, ett namn kärt för alla dem som lyssnat till den älskliga, rena och djupa tonen i hennes sånger; dessa sånger, hvilka redan under många år helt tyst utöfvat en vidtomfattande eröfrings-

politik; ty hvem räknar väl de hem och de hjertan dit de utsträckt sitt välde?

För värdet af musikbilagorna äro namnen Wennerberg och Stenhammar en tillräcklig borgen.

Läsning för Folket röjer allt tydligare spåren af den nya friska ande som drifver dess arbete. Andra bandets 3:dje och 4:de häften innehålla bland annat ett par förträffliga uppsatser med afseende på det Fransk-Tyska kriget: "Huru ett förkrossadt folk blef starkt igen", samt "Hvad godt lära vi af kriget?" En liten historisk skizz af G. Starbäck, i hans vanliga enkla och trohertade manér, läses med nöje, och *Svens Marknadsresa* är en mästerlig liten berättelse af Anna A., sammanträngd på några få sidor, men full af både finhet och kraft. Härtill komma ett par goda ekonomiska uppsatser m. m., som visar att om blott tidskriften nådde fram till dem för hvilka den är ämnad, så kunde den verka mycket godt för vårt lands framtid. På tal härom må det tillåtas oss att fråga: vore det ej en vacker uppgift för våra bildade qvinnor i landsbygden — af hvilka många inom välmående eller rika familjer lefva ett blott alltför makligt lif —, vore det ej för dem en vacker uppgift att inom vissa uppgifna distrikt söka sprida *Läsning för Folket* och andra likartade skrifter? Och hvarför skulle icke äfven de unga männen, militärerna vid mötena, juristerna vid tingen, förpaktarne och godsegarne bland sina underhafvande söka verka på samma sätt?

Samfundet og Naturen är en tidskrift för folkupplysning, som önskar att för allmogen underlätta tillgången till det vetande, som genom böcker erbjudes den bildade läsaren samt uppställer såsom sitt mål att blifva "en art skreven Höjskole".

En folkupplaga har utkommit af *N. F. S. Grundtvigs "kirkelige og folkelige" dikter*, till en del förkortade omarbetningar af äldre stycken, till en del nya, alla till form som innehåll den gamle sångaren värdiga.

Genom ännu en liten skrift, "*Om idioti och om uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn*", har den berömde sjäsläkaren Professor Kjellberg gifvit en fulländad och intressant historik af verksamheten för dessa naturens styfbarn, från den första lilla idiotskolan i Paris i början af detta århundrade och till det nybildade idiothemmet i Stockholm, som redan upptagit 8 barn och till hvars förmån skriften säljes.